

safejournalists.net

Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana

Narativni izvještaj Hrvatska 2021.

SADRŽAJ

PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

11

PREVENCIJA

23

PROCES

33

SIGURNOST

41

Uvod

Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana (WB-JSI) istraživački je utemeljen alat, dizajniran za mjerenje i praćenje promjena u odgovarajućim društvenim i političkim okruženjima u zemljama Zapadnog Balkana, koje imaju izravan ili neizravan utjecaj na sigurnost novinara i profesionalaca u medijima dok obavljaju svoju profesiju. WB-JSI se ponajprije oslanja na dokaze koje su putem istraživanja prikupili i analizirali partneri platforme Safejournalists.net, u skladu s rigoroznom procedurom ispitivanja. Prikupljeni podaci o različitim dimenzijama složenog koncepta „sigurnosti novinara“ kvantificirani su i združeni u slojevit pokazatelj – Indeks sigurnosti novinara – kako bi se ocijenile promjene u sedam zemalja Zapadnog Balkana tijekom određenog vremena. Na temelju dokaza istraživanja devet članova Savjetodavnog odbora u svakoj zemlji procjenjuje situaciju i dodjeljuje bodove svakom od 19 pokazatelja unutar sljedećih dimenzija:

- (1) **Pravno i organizacijsko okruženje** – postojanje i primjena zakonskih garancija relevantnih za sigurnost novinara
- (2) **Prevenција** – postojanje i primjena različitih preventivnih mjera koje imaju izravan utjecaj na zaštitu i sigurnost novinara
- (3) **Proces** – postupanje državnih institucija i dužnosnika prema novinarima te učinkovitost kaznenog i građanskog pravosudnog sustava u istragama prijetnji i djela nasilja nad novinarima
- (4) **Sigurnost** – incidenti i slučajevi raznih oblika prijetnji i djela nasilja nad novinarima i medijima

WB-JSI su zajednički razvili istraživači iz Instituta RESIS¹ iz Skoplja i partneri s platforme Safejournalists.net: Nezavisno udruženje novinara Srbije, Udruženje BH novinari, Sindikat medija Crne Gore, Udruženje novinara Makedonije, Udruženje novinara Kosova, Hrvatsko novinarsko društvo i nezavisna istraživačica iz Albanije². Kao takav, Indeks

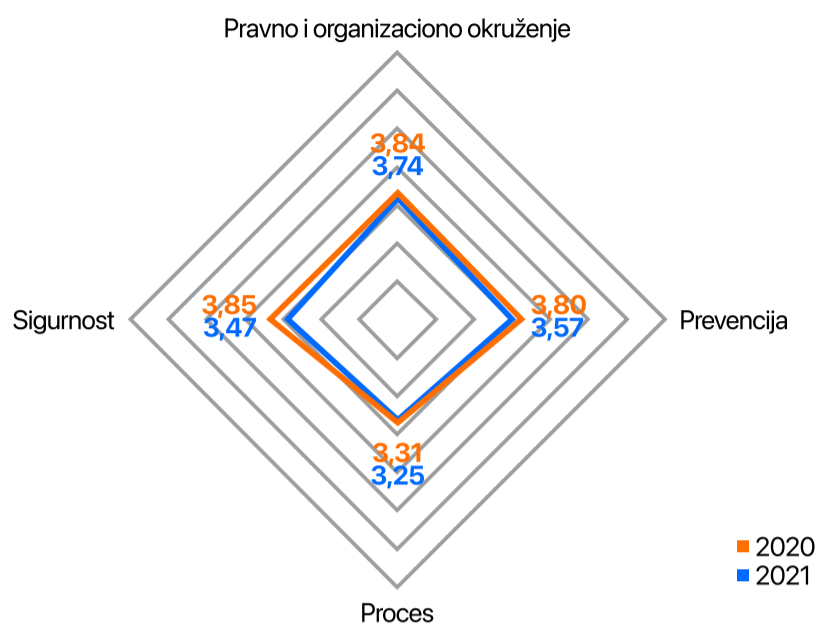
1 Istraživači Instituta RESIS (www.resis.mk), Snežana Trpevska, Igor Micevski i Ljubinka Popovska Toševa razvili su konceptualni okvir za Indeks i model njegova agregiranja, ponderiranja i izračunavanja.

2 Blerjana Bino angažirana je kao neovisna istraživačica iz Albanije za Safejournalists.net platformu.

je rezultat zajedničkog napora Platforme Safejournalists.net i pokriva sva specifična pitanja koja su lokalni partneri identificirali kao relevantna za njihovu zemlju.

Prva (pilot) godina za razvoj konceptualnog okvira i metodologije za dodjelu ocjena, agregiranje i računanje Indeksa bila je 2020. Ovaj se izvještaj odnosi na situaciju u Hrvatskoj u 2021. godini i predstavlja poboljšanja ili pogoršanja situacije u četiri dimenzije, uzimajući u obzir procjenu iz 2020. godine kao referentnu. Više detalja o teoretskom okviru i postupku izrade i proračuna Indeksa sigurnosti novinara Zapadnog Balkana i svih izvještaja zemalja možete pronaći na <https://safejournalists.net/safety-index/>.

INDEKS SIGURNOSTI NOVINARA

	2020	2021		Glavne nove promjene u svakoj dimenziji
1. Pravno i organizacijsko okruženje	3,84	3,74	↓	Pravno i organizacijsko okruženje lošije je ocijenjeno nego lani. Kleveta i uvreda i dalje nisu dekriminalizirane, a veliki broj tužbi protiv novinara i medija utječu na uređivačku politiku te unutarnju cenzuru. Sudskom odlukom portalu H-alter zabranjeno je pisanje o poliklinici čiji je rad H-alterova novinarka problematizirala, što predstavlja svojevrsno ušutkavanje novinara i obezvrjeđivanje novinarskog rada.
2. Prevenција	3,80	3,57	↓	Stanje u ovoj dimenziji promijenilo se na gore; seksualno uznemiravanje na HRT-u nije se rasvijetlilo do kraja, a pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u svom izvješću napisala da žrtve uglavnom nemaju povjerenja u sustav zaštite. Državne institucije, državni dužnosnici, političke stranke i političari općenito nedovoljno osuđuju napade na novinare, a nerijetko su i sami kreatori plodnog tla za napadače. Ipak, MUP je pokazao senzibilitet prema novinarskom poslu i očekuje se potpisivanje sporazuma s HND-om o boljoj zaštiti novinara.
3. Proces	3,31	3,25	↓	Suđenja za napade na novinare i dalje dugo traju pa neka nisu počela ni nakon gotovo dvije godine od napada. U ovoj je dimenziji slika postala malo jasnija u odnosu na prošlo izvješće pa je tako postalo jasnije da novinari rijetko kada prijavljuju online-prijetnje jer ih smatraju dijelom svog posla.
4. Sigurnost	3,85	3,47	↓	Dimenzija sigurnosti novinara očekivano je najgore ocijenjena u 2021. godini, kada je zabilježen veliki porast u broju napada i prijetnji. Najviše fizičkih napada događa se na javnim skupovima, dok se najveći broj prijetnji događa online, na društvenim mrežama i putem elektroničke pošte.
Indeks sigurnosti novinara	3,73	3,48	↓	

— REZIME

I. PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

- Čini se da se stanje tijekom 2021. godine u odnosu na 2020. pogoršalo. Kazneni zakon i dalje sadrži odredbe o kleveti i uvredi, koje bi trebalo dekriminalizirati jer se slučajevi te težine protiv novinara mogu rješavati i u civilnom pravu. Tijekom 2021. godine izrečena je presuda da portal Virovitica.net (novinar i urednik Goran Gazdek) mora saborskoj zastupnici SDP-a Romani Nikolić na ime naknade štete isplatiti 7500 kuna s kamatama, zbog objave da zastupnica ima pravomoćnu presudu zbog prijetnji smrću kolegici. U međuvremenu je Nikolić rehabilitirana, a

sud je utvrdio da ni objavljeni ispravak ne može nadoknaditi nanesenu štetu. U 2021. godini postala je pravomoćna presuda u slučaju Velimir Bujanec protiv News Bara u kojoj je presuđeno satiričnom portalu zbog teksta u kojem su prema navodima suda iznesene uvrede i neistine. Broj tužbi protiv novinara i medija neznatno je porastao u odnosu na 2020. godinu pa ih je tako u anketi za 2021. registrirano najmanje 951. Kazne nerijetko imaju chilling-efekt na novinare kojima su dosuđene, ali i na novinare koji se zbog mogućnosti da budu kažnjeni na taj način odluče ne baviti se važnim temama. Presude i tužbe utječu na uređivačku politiku i unutarnju autocenzuru medija, koju generiraju prije svega urednici jer žele izbjeći probleme.

- U odnosu na 2020. godinu stanje je u 2021. ostalo nepromijenjeno. Zaštita novinarskih izvora uređena je zakonom i tijela državne vlasti to poštuju. Iako u 2021. godini nisu javno zabilježeni zahtjevi da se izvor oda, DORH ima prava na to ako procjeni da je riječ o pitanju nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti i zaštite zdravlja. Ako novinar odbije odati izvor, u zakonu ne postoji izriekom propisana sankcija za taj čin. Novinari se općenito osjećaju slobodno tražiti izvore informacija, a tijekom 2021. godine nije zabilježen slučaj u kojem su vlasti zahtijevale od novinara da preda telefon ili kompjutor i na taj način potencijalno ugrozi izvor. Ipak, pritisci za odavanje izvora postoje, samo što zbog straha novinari kojima se takve stvari događaju nerado govore o takvim pritiscima, zbog čega je teško utvrditi njihov broj i učestalost.
- Iako je tijekom 2021. godine bilo pozitivnih pomaka i inicijativa, došlo je i do degradiranja novinarske struke sudskom odlukom i samim time je stanje pogoršano u odnosu na 2020. Protiv novinara se pokreću slučajevi prema svim zakonima na temelju kojih se protiv njih mogu podnositi tužbe. Tijekom 2021. godine donesena je jedna odluka suda na temelju koje je portalu H-alter zabranjeno pisanje o poliklinici čiji je rad H-alterova novinarka problematizirala, što predstavlja svojevrsno ušutkavanje novinara i obezvrjeđivanje novinarskog uratka. U Hrvatskoj ne postoji definicija SLAPP-a kao oblika tužbi, ali se među brojnim aktualnim i zaključenim sudskim slučajevima mogu prepoznati i tužbe koje imaju elemente SLAPP-a i vjerojatno i same jesu SLAPP. Ministarstvo kulture i medija prepoznalo je to i osnovalo radnu skupinu koja ima za cilj suzbijanje takvih tužbi. HND je započeo pregovore s MUP-om o unaprjeđenju zaštite novinara i prevencije napada.
- Stanje je u 2021. godini ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2020. Novinarima u Hrvatskoj nisu potrebne licence za rad da bi se bavili novinarstvom, niti je vlast pokušavala uvesti licence u prethodnih nekoliko godina. Novinarima je omogućeno izvještavanje iz svih institucija državne vlasti čiji je rad definiran kao javan. Za neke je institucije nužno akreditirati ili prijaviti novinare

unaprijed. Ispitanici koji su odgovorili na HND-ovu anketu različitih su iskustava pa je tako njih 42,9 % odgovorilo kako su nekad imali problem da im je onemogućeno izvještavanje. Novinari lako dokazuju svoje zanimanje putem iskaznice HND-a ili iskaznice matične redakcije. Udruživanje novinara u strukovne udruge slobodno je premda pojedini vlasnici medija ne gledaju blagonaklono na to ili članstvo doživljavaju kao pobunu ili prosvjed.

- Stanje je u 2021. godini ostalo nepromijenjeno. Prema podacima koje prikuplja Sindikat novinara Hrvatske, samo polovica njegova članstva ima stalni ugovor o radu, dok su ostali članovi mahom vanjski suradnici. Plaće i uvjeti rada ovise o mnogim čimbenicima pa su tako vrlo različiti. Novinarski posao nije stabilan i često se događa nepoštivanje zakonskih propisa. Kolektivni ugovor postoji u samo tri medija, a Nacionalni kolektivni ugovor ne postoji. Novinarke uglavnom imaju iste radne uvjete kao i muškarci, ali se unatoč tome događa diskriminacija na temelju dobi pa se voditeljice starije životne dobi zamjenjuju mlađim voditeljicama, dok se kod muških voditelja takve „smjene“ ne događaju. Iskusne novinarke koje su radile u tiskanim medijima i koje su zbog krize tradicionalnih medija prisiljene potražiti posao u drugim vrstama medija, teže su zaposlive u digitalnim medijima (TV, portali), neovisno o iskustvu i spremnosti za stjecanje novih znanja. Freelanceri su jedna od najugroženijih skupina novinara, a samim time što nemaju ugovor o radu, nemaju ni radna prava. Privatni mediji također imaju sindikate, ali vlasnici pojedinih medija ne gledaju blagonaklono udruživanje u sindikat te to doživljavaju pobunom ili prosvjedom. Novinari najčešće imaju osiguranu pravnu pomoć u matičnim redakcijama, a HND i SNH nude svojim članovima besplatnu pravu pomoć.

II. PREVENCIJA

- Tijekom 2021. godine stanje je ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2020. U Hrvatskoj ne postoje posebni mehanizmi zaštite novinara. Svi mehanizmi koje novinari mogu koristiti na raspolaganju su cijelom građanstvu pa se tako napadi i prijetnje mogu prijaviti policiji. Govor mržnje, ako za cilj ima mržnju i nasilje, podliježe kaznenopravnom progonu i njime se onda bavi Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Drugi oblici govora mržnje se ovisno o naravi mogu prijavljivati Vijeću za elektroničke medije, pravobraniteljicama, Novinarskom vijeću časti ili putem GONG-ove aplikacije. Policija obrađuje svaku prijavu napada i ako ustanovi da je riječ o ozbiljnim prijetnjama i napadima, sustavno se bavi takvim slučajevima. Tijekom 2021. godine nije zabilježen slučaj u kojem je policija odbila primiti prijavu napada ili promotriti neki slučaj.
- Kada usporedimo s 2020. godinom, stanje u 2021. ostalo je nepromijenjeno. Jedina ustanova na nacionalnoj razini koja može novinarima i ostalom građanstvu pružati fizičku

zaštitu je Ministarstvo unutarnjih poslova. Policija je do sada nekoliko puta pružala dvadesetčetverosatnu zaštitu novinarima, kada je bilo utvrđeno da je takva zaštita nužna. Postoji nekoliko zakona kojima se identificiraju specifične potrebe pojedinaca žrtava. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima štiti žrtve i njihove bližnje ako postoji rizik za njih u vezi s kaznenim postupkom; prema Zakonu o zaštiti svjedoka, ugrožena osoba može se uključiti u program zaštite kako bi se osigurao slobodan iskaz u kaznenom postupku; prema zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, prijavitelj ima pravo na: sudsku zaštitu, zaštitu u skladu s postupcima za prijavljivanje nepravilnosti, naknadu štete i zaštitu identiteta i povjerljivosti. HND reagira na napade na novinare prema svim potrebnim institucijama, a u okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja, u suradnji s odvjetnicima, pruža novinarima besplatnu pravnu pomoć.

- Stanje u 2021. godini pogoršalo se u odnosu na 2020.; seksualno uznemiravanje na HRT-u nije se rasvijetlilo do kraja, a pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u svom izvješću napisala da žrtve uglavnom nemaju povjerenja u sustav zaštite. Hrvatska je Istambulsku konvenciju potpisala, ratificirala i inkorporirala u neke zakone. Doneseni su i novi zakoni, protokoli i propisi koji služe boljoj zaštiti žena u Hrvatskoj. Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći zajamčena je besplatna pravna pomoć žrtvama nasilja i one podrazumijevaju primarnu i sekundarnu pravnu pomoć. Također postoje institucije i organizacije koje predstavljaju mehanizam za zaštitu žena: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pučka pravobraniteljica i više od 60 nevladinih organizacija ili njihovih podružnica diljem Hrvatske. Iako postoje temelji da žene budu zaštićene, one to najčešće nisu. Tijekom 2021. na HRT-u je jedna novinarka prijavila seksualno uznemiravanje za koje je navodno HRT proveo istragu i utvrdio da prijava nije utemeljena. Novinarka je nakon toga dala otkaz. Žene žrtve spolnog uznemiravanja, ako prijavljuju, uglavnom anonimno prijavljuju uznemiravanje i nemaju povjerenja u sustav zaštite.
- U 2021. godini nepromijenjeno stanje utječe na pogoršanje sigurnosti novinara. Državne institucije, državni dužnosnici, političke stranke i političari općenito nedovoljno osuđuju napade na novinare i nerijetko su i sami kreatori plodnog tla za napadače. Novinarke i novinari često su meta verbalnih uvreda i napada koje im upućuju politički moćnici. Građani nerijetko preuzimaju narativ političara, koji doživljavaju kao „dozvolu“ za napad i onda otvoreno prijete novinarima. U Hrvatskoj i dalje postoji ozračje nepovoljno za novinare u kojem su oni krivi za sve.
- U 2021. situacija se malo poboljšala kada je riječ o senzibiliziranju policije na novinarski posao, odnosno pokazivanje spremnosti na suradnju i stvaranje zajedničkog modela koji bi pomogao prevenciji napada na novinare.

Policijski službenici educiraju se svake godine, ali te edukacije ne uključuju informacije o novinarima kao i njihovoj važnoj ulozi u demokratskim društvima. Policija i dalje nema usvojene protokole vezane uz postupanje s novinarima ili uz prevenciju napada na novinare, ali ima dobru volju za suradnju s novinarskim udrugama kada je riječ o zaštiti sigurnosti novinara. HND i SNH započeli su tijekom 2021. godine pregovore s policijom koji bi trebali rezultirati stvaranjem modela za bolje djelovanje radi prevencije napada, odnosno radi jamčenja bolje zaštite, sigurnosti i jačanja položaja novinara.

III. PROCES

- Stanje u 2021. godini ostalo je nepromijenjeno. U Hrvatskim institucijama kao što su Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske još ne postoje posebni odjeli koji bi se bavili isključivo napadima i nasiljem nad novinarima. Moglo bi se reći kako je ovim institucijama potrebna dodatna edukacija kako bi bolje razumjele posebnosti novinarskog posla. I dalje ne postoje dokumenti koji bi pomogli učinkovitije procesuiranje onih koji napadaju i prijete novinarima. Prijetnje novinarima progone se po službenoj dužnosti, a u Kaznenom zakonu su novinari prepoznati kao osobe koje obavljaju poslove od javnog interesa. Suradnja između nadležnih institucija vezana uz istrage prijetnji i napada na novinare postoji ovisno o težini i vrsti napada.
- Tijekom 2021. godine stanje se nije promijenilo. U slučajevima ugroze novinara istrage su neovisne od počinitelja, a ovisno o težini slučaja tijekom istraga se uzimaju u obzir i pozadinske okolnosti. Brzina istrage ovisi od slučaja do slučaja: neki se slučajevi rješavaju promptno, dok su za druge potrebne godine kako bi se uopće započela suđenja. U slučaju napada na novinarku Živanu Šušak Živković iz travnja 2020. prvo ročište zakazano je tek za siječanj 2022. godine, dok za napad na novinarku Ivanu Sivo, koji se dogodio istog dana, ročište još nije zakazano. DORH samostalno odlučuje hoće li pokrenuti postupak ili ne pa ako DORH zaključi da u napadu ili prijetnji nema elemenata kaznenog djela, novinaru ostaje da sam pokreće i snosi troškove slučaja. Proceduralni rokovi nisu problem kod istraga ako postoji interes da se slučaj brzo riješi, dok u svim ostalim slučajevima procedure mogu trajati od nekoliko mjeseci do nekoliko godina. Novinarstvo je u Kaznenom zakonu prepoznato kao profesija koja se obavlja radi javnog interesa.
- Tijekom 2021. godine postalo je jasnije da novinari rijetko kada prijavljuju online prijetnje jer ih smatraju dijelom svog posla te je cjelokupna slika u odnosu na 2020. znatno lošija. Najčešći oblik uznemiravanja novinara je putem društvenih mreža i komentara na portalima. Potkraj 2021. godine donesen je novi Zakon o elektroničkim medijima,

koji regulira i komentiranje na portalima pa se od sada svi koji žele komentirati moraju registrirati na portalu i prihvatiti uvjete korištenja, a za komentare koji krše Zakon bit će odgovorni stvarni autori komentara. Postoji još niz zakona koji djelomično uređuju uznemiravanje tim putem. Novinari ovakve oblike uznemiravanja rijetko prijavljuju. Od 34 registrirana napada na novinare tijekom 2021. godine čak 25 njih bila su online-prijetnje. Postoji bojazan da je online-prijetnji novinarima mnogo više od broja koji smo mi registrirali, ali da ih novinari ne prijavljuju jer ih smatraju dijelom svog posla. Provedba novog Zakona o elektroničkim medijima i njegove odredbe o komentarima na portalima, svoje bi rezultate mogla pokazati tek potkraj 2022. godine. Ostali zakoni se primjenjuju, ali tek kada do napada dođe; potrebna je bolja prevencija ovakvih napada.

- Stanje se nije promijenilo u 2021. Tijekom ispitivanja osnovanosti prijave u DORH-u, koja može trajati i godinama, žrtva nema nikakvog pristupa informacijama. Tek nakon što se podigne optužnica (ako do toga dođe) žrtva ima prava na uvid u spise, ali te informacije ne dobiva automatizmom, nego isključivo vlastitim zalaganjem. Pojedine informacije sudovi i tužiteljstvo objavljuju javno, na svojim mrežnim stranicama, dok se dio informacija može dobiti na upit novinara. U razgovorima s odvjetnicima nije se došlo do saznanja jesu li neke od informacija koje objavljuju te institucije bile neistinite.
- Tijekom 2021. godine stanje se nije promijenilo. U Hrvatskoj ne postoje javno objavljeni statistički podaci koji se tiču novinara, a koje bilježe državna tijela i institucije. Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske vode svoju statistiku u slučajevima u kojima su oštećenici novinari, no te statistike nisu javno dostupne. Ministarstvo pravosuđa i uprave također vodi statistiku o parničnim i kaznenim postupcima koji se vode protiv novinara i te podatke dostavlja HND-u na upit. Podaci u koje je HND imao uvid nisu razvrstani prema spolu, etničkoj pripadnosti i ostalim sociodemografskim kriterijima.

IV. SIGURNOST

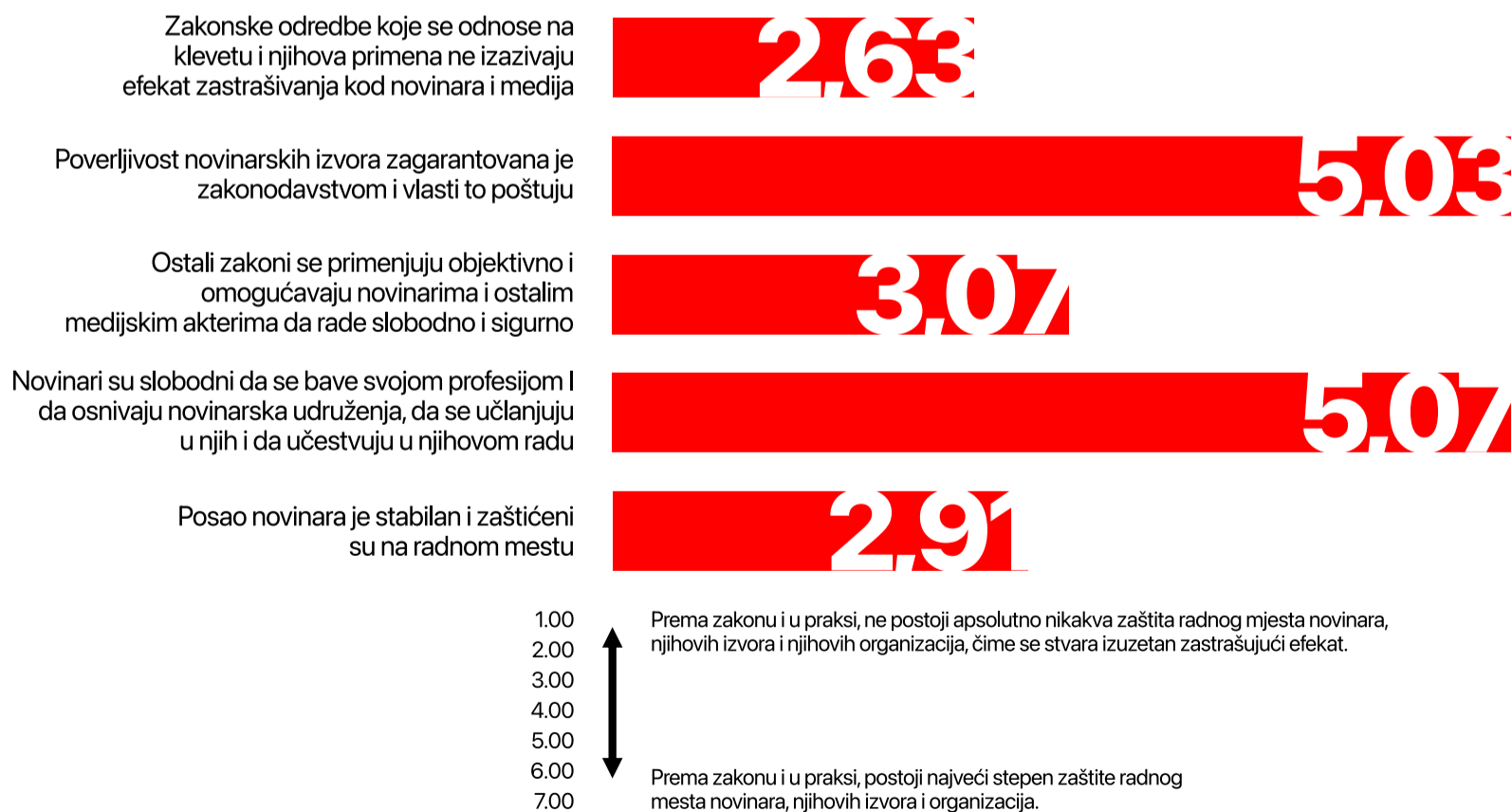
- Prema podacima iz baze Regionalne platforme, u 2020. godini zabilježeno je pet nefizičkih prijetnji i uznemiravanja od kojih su dva bila agresivno obraćanje javnog službenika i bivšeg javnog dužnosnika, a tri prijetnje predstavljale su druge oblike pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju novinarskog posla. Novinari često doživljavaju razne uvrede i dociranja koje im nerijetko upućuju javni dužnosnici, ali i najviši državni dužnosnici.
- Tijekom 2020. godine zabilježene su samo dvije prijetnje smrću i prijetnje fizičkoj sigurnosti novinara pa bi se moglo reći da se situacija u 2021. znatno pogoršala. Postoji mogućnost i da je konstantno apeliranje

Hrvatskog novinarskog društva na novinare da prijavljuju napade urodilo plodom pa da su općenito bili slobodniji prijaviti napade u odnosu na prethodne godine.

- Broj fizičkih napada je u 2021. godini u blagom padu u odnosu na 2020., kada ih je bilo registrirano pet. Taj se broj ne povezuje s poboljšanjem pojedinih preventivnih mjera o zaštiti novinara.
- Tijekom 2021. godine registrirana su dva napada na novinarsku udruhu i redakciju i stanje se neznatno pogoršalo u odnosu na 2020., kada je u Hrvatskoj bio registriran jedan napad na redakciju. Iako je osviještenost novinara i medija da napade treba prijaviti i o njima javno govoriti porasla tijekom 2021., ona je i dalje nedovoljna. Online-prijetnje osobito su bile izražene tijekom prateće godine i djeluje kao da napadači najlagodnije koriste elektroničku komunikaciju kao opciju za napade.

Pravno i organizacijsko okruženje

3,74

11

Zakonske odredbe koje se odnose na klevetu i njihova primjena ne izazivaju efekt zastrašivanja kod novinara i medija

Finalna ocjena za 2020: 2,78 / Finalna ocjena za 2021: 2,63

Čini se da se stanje tijekom 2021. godine u odnosu na 2020. pogoršalo. Kazneni zakon i dalje sadrži odredbe o kleveti i uvredi, koje bi trebalo dekriminalizirati jer se slučajevi te težine protiv novinara mogu rješavati i u civilnom pravu. Tijekom 2021. godine izrečena je presuda da portal Virovitica.net (novinar i urednik Goran Gazdek) mora saborskoj zastupnici SDP-a Romani Nikolić na ime naknade štete isplatiti 7500 kuna s kamatama, zbog objave da zastupnica ima pravomoćnu presudu zbog prijetnji smrću kolegici. U međuvremenu je Nikolić rehabilitirana, a sud je utvrdio da ni objavljeni ispravak ne može nadoknaditi nanесenu štetu. U 2021. godini postala je pravomoćna presuda u slučaju Velimir Bujanec protiv News Bara u kojoj je presuđeno satiričnom portalu zbog teksta u kojem su prema navodima suda iznesene uvrede i neistine. Broj tužbi protiv novinara i medija neznatno je porastao u odnosu na 2020. godinu pa ih je tako u anketi za 2021. registrirano najmanje 951. Kazne nerijetko imaju chilling-efekt na novinare kojima su dosuđene, ali i na novinare koji se zbog mogućnosti da budu kažnjeni na taj način odluče ne baviti se važnim temama. Presude i tužbe utječu na uređivačku politiku i unutarnju autocenzuru medija, koju generiraju prije svega urednici jer žele izbjeći probleme.

Kazneni zakon koji je na snazi u Republici Hrvatskoj i dalje sadrži kaznena djela klevete i uvrede. Ove dvije odredbe Kaznenog zakona političari i dužnosnici uglavnom koriste kao osvetu za novinarsko izvještavanje o njihovom javnom djelovanju. Zakoni koji reguliraju klevetu i uvredu (i u građanskopravnom i u kaznenopravnom smislu) ne prave razliku između novinara i državnih dužnosnika. Zakonodavstvo predviđa sankcije koje nisu proporcionalne djelu koje je počinjeno. Sporovi protiv novinara mogu se rješavati u civilnom pravu, a odredbe kaznenog prava trebale bi se koristiti samo u najtežim slučajevima, u kojima se prekomjerno povređuju određene Ustavom ili međunarodnim pravom zaštićene vrijednosti i da se njihova zaštita ne može ostvariti bez kaznene prisile.

Također, tužitelji često istodobno pokreću i parnični i kazneni postupak, zbog objave istog novinarskog priloga.

Tijekom 2021. godine drugostupanjski sud potvrdio je 2018. godine donesenu presudu u kojoj je Velimir Bujanec, kontroverzni tv-voditelj poznat po neonacističkim ispadima osuđen za posjedovanje i distribuciju kokaina, nepravomoćno dobio spor protiv News Bar Empire, poznatog izdavača satiričnog i humorističnog sadržaja. Sud je zaključio da su se o Bujancu objavile uvredljive neistine zbog kojih će News Bar morati platiti odštetu Bujancu od 12 tisuća kuna (cca 1600 €). Velimir Bujanec, s presudom zbog dilanja kokaina, podnio je tužbu protiv News Bara zbog teksta 'Hitna pomoć ...oživljavala Bujanca nakon vijesti o zapljeni kokaina vrijednog 44 milijuna eura' unatoč činjenici da na internetskoj stranici News Bara pod 'Uvjeti korištenja' piše da su vijesti objavljene na portalu 'izmišljene s ciljem stvaranja satiričko-humorističnog djela te ih stoga ne treba shvaćati ozbiljno'.

Tijekom 2021. godine bilo je presuda u kojima su tužitelji bili utjecajni političari pa je tako presuđeno da portal Virovitica.net (novinar i urednik Goran Gazdek) mora saborskoj zastupnici SDP-a Romani Nikolić na ime naknade štete isplatiti 7500 kuna zajedno sa zakonskom zateznom kamatom koja teče od 14. rujna 2020. godine do isplate. Na portalu Virovitica.net objavljen je podatak da kandidatkinja na izborima Romana Nikolić ima pravomoćnu presudu zbog prijetnji smrću kolegici. Unatoč pravomoćnoj presudi, Nikolić je kasnije rehabilitirana, zbog čega je i tužila portal. Prema Zakonu o medijima neimovinska šteta nadoknađuje se objavljivanjem ispravaka i isprikom nakladnika te isplatom naknade. Ispravak je objavljen, ali je sud utvrdio da time nije u potpunosti naknađena šteta zbog povrede prava osobnosti te je dosudio 7500 kuna za pretrpljenu štetu zbog povrede osobnosti na dostojanstvo, čast i ugled. u Hrvatskoj je aktivan veliki broj tužbi protiv novinara i medija. Prema anketi HND-a, u Hrvatskoj je na kraju 2021. godine bila aktivna najmanje 951 tužba protiv medija i novinara od kojih tužitelji potražuju gotovo 77,4 milijuna kuna. Od toga se 928 tužbi odnosi na parnične postupke za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda koji se vode protiv nakladnika, njihovih urednika i novinara zbog objavljenih tekstova i priloga, a kaznenih postupaka bilo je aktivno najmanje 23. Tužitelji su, osim fizičkih osoba koje su nepoznate široj javnosti, najčešće osobe iz javnog i političkog života, među kojima i političari koji obnašaju vlast, zatim pravne osobe, ali i suci. Pravne osobe su najčešće gospodarstvenici vezani uz političare ili gospodarstvenici koji surađuju s političarima.

Kazne nerijetko imaju chilling-efekt na novinare, ali tu postoji i mnogo drugih faktora koji na taj efekt utječu: psihološki profil novinara, veličina i „jačina“ medija u kojem rade i koji staje iza njih, trajanje sudskog procesa, visini dosuđene kazne. Presude u kojima su novinarima dosuđene velike kazne/dužnost isplate naknade štete vjerojatno će utjecati negativno ili zastrašujuće na određeni broj drugih novinara. Neki novinari nastavljaju

— INDIKATOR 1.1

pisati kritičke tekstove i istraživati te ih mogućnost da budu tuženi ne obeshrabruje dok je ta mogućnost druge novinare iscrpila financijski i psihički pa onda radije odabiru ne baviti se određenim temama. Unatoč novinarima koji se žele baviti temama za koje ih se pritiskalo tužbama, često urednici ili vlasnici medija traže od novinara da izbjegavaju teme vezane uz subjekte koji su tužili ili dobili presude, odnosno presude i tužbe utječu na uređivačku politiku i unutarnju autocenzuru medija koju generiraju prije svega urednici jer žele izbjeći probleme.

Presuda u slučaju Velimir Bujanec protiv News Bara pokazala je da satira nije prihvatljiv način izražavanja u Hrvatskoj te stoji kao opomena ostalim novinarima koji bi se na isti način bavili obradom neke teme.

Povjerljivost novinarskih izvora zajamčena je zakonom i vlasti to poštuju

Finalna ocjena za 2020: 5,03 / Finalna ocjena za 2021: 5,03

U odnosu na 2020. godinu stanje je u 2021. ostalo nepromijenjeno. Zaštita novinarskih izvora uređena je zakonom i tijela državne vlasti to poštuju. Iako u 2021. godini nisu javno zabilježeni zahtjevi da se izvor oda, DORH ima prava na to ako procjeni da je riječ o pitanju nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti i zaštite zdravlja. Ako novinar odbije odati izvor, u zakonu ne postoji izrijekom propisana sankcija za taj čin. Novinari se općenito osjećaju slobodno tražiti izvore informacija, a tijekom 2021. godine nije zabilježen slučaj u kojem su vlasti zahtijevale od novinara da preda telefon ili kompjutor i na taj način potencijalno ugrozi izvor. Ipak, pritisci za odavanje izvora postoje, samo što zbog straha novinari kojima se takve stvari događaju nerado govore o takvim pritiscima, zbog čega je teško utvrditi njihov broj i učestalost.

Zaštita izvora uređena je Zakonom o medijima, prema čijem članku 30. novinar ne mora odati informaciju o izvoru. Zakon o kaznenom postupku također sadržava sličnu odredbu. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske ima pravo tražiti informaciju o izvoru ako je to nužno radi nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti i zaštite zdravlja; sud u tom slučaju može zatražiti otkrivanje izvora, ali i u slučaju kada bi otkrivanje izvora predstavljalo veći javni interes nego njegova zaštita. U praksi se ove odredbe poštuju.

Ne postoje javno zabilježeni podaci da je netko od novinara u 2021. godini bio prisiljen odati izvor informacija, a novinari koji su sudjelovali u razgovoru za potrebe izrade ovog indeksa kažu da u zadnjih nekoliko godina nisu imali takve zahtjeve i pritiske. Unatoč tome, pritisci za odavanje izvora ipak postoje, samo što zbog straha novinari kojima se takve stvari događaju nerado govore o takvim pritiscima, zbog čega je teško utvrditi njihov broj i učestalost. Zakonodavstvo ne poznaje izrijekom propisanu sankciju u slučaju da novinar odbije odati izvor. Tijekom 2021. godine nije zabilježen slučaj u kojem su vlasti oduzele novinaru telefon ili kompjutor i na taj način ugrozile izvor. Novinari se općenito osjećaju slobodno komunicirati s izvorima.

Ostali zakoni se primjenjuju objektivno i omogućavaju novinarima i ostalim medijskim djelatnicima da rade slobodno i sigurno

Finalna ocjena za 2020: 3,39 / Finalna ocjena za 2021: 3,07

Iako je tijekom 2021. godine bilo pozitivnih pomaka i inicijativa, došlo je i do degradiranja novinarske struke sudskom odlukom i samim time je stanje pogoršano u odnosu na 2020. Protiv novinara se pokreću slučajevi prema svim zakonima na temelju kojih se protiv njih mogu podnositi tužbe. Tijekom 2021. godine donesena je jedna odluka suda na temelju koje je portalu H-alter zabranjeno pisanje o poliklinici čiji je rad H-alterova novinarka problematizirala, što predstavlja svojevrsno ušutkavanje novinara i obezvrjeđivanje novinarskog uratka. U Hrvatskoj ne postoji definicija SLAPP-a kao oblika tužbi, ali se među brojnim aktualnim i zaključenim sudskim slučajevima mogu prepoznati i tužbe koje imaju elemente SLAPP-a i vjerojatno i same jesu SLAPP. Ministarstvo kulture i medija prepoznalo je to i osnovalo radnu skupinu koja ima za cilj suzbijanje takvih tužbi. HND je započeo pregovore s MUP-om o unaprjeđenju zaštite novinara i prevencije napada.

Najčešće se protiv novinara pokreću slučajevi prema Kaznenom zakonu i odredbama za klevetu i uvredu (te tužbe često pokreću visokopozicionirani dužnosnici, političari, suci...), kao i na temelju Zakona o obveznim odnosima i Zakona o medijima, koji se odnose na naknadu štete, zbog povrede prava osobnosti (prava na čast, ugled, dostojanstvo i dr.), ali ima i drugih slučajeva. Također, pokreću se postupci prema Zakonu o prekršajima, zbog prekršaja protiv javnog reda i mira te se upućuju prijave Agenciji za zaštitu osobnih podataka (zbog navodnih povreda zaštite osobnih podataka), kao i Agenciji za elektroničke medije (hate speech). Tijekom 2021. nije zabilježeno da su premijer i drugi najviši državni dužnosnici podizali tužbe na temelju drugih zakona.

Novinarka Jelena Jindra je na portalu H-alter objavila seriju tekstova pod naslovom „Sustav za zaštitu ili zlostavljanje djece?” u kojima problematizira rad ravnateljice Gordane Buljan Flander, odnosno Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba. Sudac Andrija Krivak potpisao je „Rješenje

o osiguranju“ kojim se H-alteru izriče privremena mjera zabrane objavljivanja tekstova o ravnateljici Poliklinike. HND smatra da je hrvatsko pravosuđe na ovaj način posegnulo za do sada neviđenom cenzurom „unaprijed“. Sud je ovakvom odlukom pokušao ušutkati novinarku i njezin rad.

U hrvatskom zakonodavstvu i pravosuđu ne postoji definicija SLAPP-a pa samim tim ne postoji ni uređena zaštita novinara od takvog oblika pritiska. Unatoč tome, prepoznato je da postoji problem sa SLAPP-om pa je tako Ministarstvo kulture i medija osnovalo 2021. godine Stručnu radnu skupinu radi oblikovanja politike suzbijanja SLAPP-tužbi. U tu su radnu skupinu uključeni predstavnici Ministarstva kulture i medija, Ministarstva pravosuđa i uprave, novinara i nakladnika, strukovnih novinarskih udruga (HND i SNH), Pravosudne akademije, Hrvatske odvjetničke komore i akademske zajednice. HND je tijekom 2021. godine u svojoj godišnjoj anketi zabilježio najmanje 951 tužbu protiv novinara i medija. Kada se usporede visina odštetnih zahtjeva i smisao tužbi koje su pokrenute, može se zaključiti da među tim tužbama postoje i SLAPP-ovi, kojima je između ostalog cilj i da novinara obeshrabre da se dalje bavi svojim poslom. Kada je riječ o obrani novinara, HND u okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja u suradnji s odvjetnicima nudi novinarima besplatnu pravnu pomoć, a medijske kuće također imaju svoje odvjetnike; uzimajući u obzir to, ali i činjenicu da ne postoji definicija SLAPP-a i da se tužbe ne kategoriziraju po tom kriteriju, ne postoji podatak da je tijekom 2021. bilo SLAPP-tužbi koje bi cenzurirale, zastrašile i ušutkale opterećujući novinare visokim troškovima obrane.

Prema napadima koji su zabilježeni tijekom 2021. godine svi fizički napadi bili su registrirani na prosvjedima ili nakon prosvjeda. Predstavnici HND-a bili su u 2021. na sastanku u Ministarstvu unutarnjih poslova, gdje su započeli pregovore koji bi trebali rezultirati definiranjem zajedničkog modela djelovanja kroz smjernice ili protokole, a temeljenom na Preporukama Europske komisije o jamčenju zaštite, sigurnosti i jačanja položaja novinara. Dokumentom o zajedničkom djelovanju trebalo bi unaprijediti i formalizirati suradnju kroz definiranje kanala komunikacije i procesa, a koja bi rezultirala boljom zaštitom novinara i prevencijom napada.

Novinari su slobodni baviti se svojom profesijom i osnivati, učlanjivati se i sudjelovati u radu novinarskih udruženja

Finalna ocjena za 2020: 5,07 / Finalna ocjena za 2021: 5,07

Stanje je u 2021. godini ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2020. Novinarima u Hrvatskoj nisu potrebne licence za rad da bi se bavili novinarstvom, niti je vlast pokušavala uvesti licence u prethodnih nekoliko godina. Novinarima je omogućeno izvještavanje iz svih institucija državne vlasti čiji je rad definiran kao javan. Za neke je institucije nužno akreditirati ili prijaviti novinare unaprijed. Ispitanici koji su odgovorili na HND-ovu anketu različitih su iskustava pa je tako njih 42,9 % odgovorilo kako su nekad imali problem da im je onemogućeno izvještavanje. Novinari lako dokazuju svoje zanimanje putem iskaznice HND-a ili iskaznice matične redakcije. Udruživanje novinara u strukovne udruge slobodno je premda pojedini vlasnici medija ne gledaju blagonaklono na to ili članstvo doživljavaju kao pobunu ili prosvjed.

Da bi se bavili novinarstvom u Hrvatskoj, novinarima nisu potrebne licence za rad, niti je država u prethodnih nekoliko godina pokušavala uvesti nekakav oblik licenciranja. Novinarima je omogućeno izvještavanje o radu svih državnih tijela čiji je rad definiran kao javan. Da bi izvještavali iz Vlade ili Hrvatskog sabora, kao i nekih drugih javnih institucija, novinari ili redakcije se unaprijed moraju akreditirati ili prijaviti. Prema anketi koju je HND proveo među svojim novinarima, čak 42,9 % ispitanika odgovorilo je kako im se nekad dogodilo da im je uskraćena mogućnost izvještavanja s određenog mjesta ili događaja jer nisu imali akreditaciju koju je izdalo nadležno tijelo, ili zbog nekog drugog razloga. Novinari najčešće nemaju problem dokazati svoje zanimanje prema javnim institucijama, pogotovo ako ih redakcije šalju na radne zadatke. Novinari svoje zanimanje najčešće dokazuju pokazom članske iskaznice Hrvatskog novinarskog društva ili pokazom iskaznice ili akreditacije redakcije u kojoj rade.

Udruživanje novinara u strukovne udruge slobodno je, a dvije najveće organizacije koje okupljaju novinare u Hrvatskoj su Hrvatsko novinarsko društvo (HND) i Sindikat novinara

— INDIKATOR 1.4

Hrvatske (SNH). Članovi HND-a ponekad imaju problema s poslodavcima zbog članstva u društvu, a pojedini vlasnici medija također ne gledaju blagonaklono na udruživanje novinara u Sindikat jer se ono doživljava kao pobuna ili prosvjed. Osim Hrvatskog novinarskog društva u Hrvatskoj postoji udruga Hrvatski novinari i publicisti (HNIP) osnovana 2015. godine, no njezino postojanje ne umanjuje važnost HND-a.

Posao novinara je stabilan i zaštićeni su na radnom mjestu

Finalna ocjena za 2020: 2,91 / Finalna ocjena za 2021: 2,91

Stanje je u 2021. godini ostalo nepromijenjeno. Prema podacima koje prikuplja Sindikat novinara Hrvatske, samo polovica njegova članstva ima stalni ugovor o radu, dok su ostali članovi mahom vanjski suradnici. Plaće i uvjeti rada ovise o mnogim čimbenicima pa su tako vrlo različiti. Novinarski posao nije stabilan i često se događa nepoštivanje zakonskih propisa. Kolektivni ugovor postoji u samo tri medija, a Nacionalni kolektivni ugovor ne postoji. Novinarke uglavnom imaju iste radne uvjete kao i muškarci, ali se unatoč tome događa diskriminacija na temelju dobi pa se voditeljice starije životne dobi zamjenjuju mlađim voditeljicama, dok se kod muških voditelja takve „smjene“ ne događaju. Iskusne novinarke koje su radile u tiskanim medijima i koje su zbog krize tradicionalnih medija prisiljene potražiti posao u drugim vrstama medija, teže su zaposlive u digitalnim medijima (TV, portali), neovisno o iskustvu i spremnosti za stjecanje novih znanja. Freelanceri su jedna od najugroženijih skupina novinara, a samim time što nemaju ugovor o radu, nemaju ni radna prava. Privatni mediji također imaju sindikate, ali vlasnici pojedinih medija ne gledaju blagonaklono udruživanje u sindikat te to doživljavaju pobunom ili prosvjedom. Novinari najčešće imaju osiguranu pravnu pomoć u matičnim redakcijama, a HND i SNH nude svojim članovima besplatnu pravu pomoć.

Prema podacima Sindikata novinara Hrvatske, nedovoljno novinara ima ugovore o radu. Od njihovih 2200 članova, ugovor o stalnom radnom odnosu ima tek oko 1000 članova, dok su ostali individualci, freelanceri, odnosno honorarni suradnici, a manji broj njih su umirovljenici. Zakonski, novinari koji imaju potpisan ugovor o radu imaju osiguranu bolju socijalnu sigurnost od onih koji rade kao honorarci. Novinarske plaće smatraju se poslovnom tajnom i na njih utječe mnogo čimbenika zbog kojih mogu biti vrlo različite. SNH je na temelju razgovora s kolegama izračunao okvirne prosjeke neto plaća novinara u tri kategorije: veliki elektronički sustavi (nacionalne televizije),

gdje novinari imaju plaću u rasponu od 900,00 do 1.000,00 eura, a urednici od 1.500,00 do 2.000,00 eura; nacionalni tiskani mediji u kojima novinari imaju plaću u rasponu od 750,00 do 1.000,00 eura, a urednici od 1.000,00 do 1.600,00 eura; lokalni mediji, gdje novinari imaju plaću u rasponu od 500,00 do 700,00 eura, a urednici od 700,00 do 900,00 eura. Novinarima koji imaju ugovore o radu prema zakonu se plaće moraju redovito isplaćivati, dok honorarni suradnici imaju različita iskustva: ako rade u ozbiljnim medijskim kućama koje nemaju financijskih poteškoća, uglavnom redovito dobivaju honorare.

Uvjeti rada novinara ovise o više čimbenika: o medijskoj kući u kojoj rade, o vrsti medija, veličini medija te o pravnom okviru koji ih osigurava ovisno o tome jesu li zaposleni ili rade kao honorarni suradnici. Novinarski posao nije stabilan jer se često događa nepoštovanje zakonskih propisa. Zapaženo je da u mnogim medijima, posebno na portalima, nije reguliran rad izvan redovnog radnog vremena, osobito dežurstva vikendom. Zakon o medijima propisuje postojanje statuta u medijima koji bi najviše štitio novinare i uredničku neovisnost. Ta se odredba počela poštivati djelomično i to tek kada su Zakonom o PDV-u vlasnicima medija koji imaju statute medija omogućene povlastice pri plaćanju PDV-a. Iako imaju takvu mogućnost, neki mediji i dalje nemaju statute ili imaju statute koji nisu valjani, a poštovanje tog dokumenta nitko ne nadgleda. Rezultat toga su mediji u kojima se postavljaju podobni, a ne profesionalni urednici, što je onda nerijetko popraćeno progonom novinara, pri čemu je nakladnik ostvario nepripadajuću materijalnu olakšicu.

Novinarke uglavnom imaju iste radne uvjete kao i muškarci, a ti uvjeti ovise o medijskoj kući u kojoj rade i položaju na kojem se nalaze. Unatoč tome, novinarke su često diskriminirane po raznim osnovama, a najviše na temelju dobi. Postoje slučajevi u kojima se voditeljice starije životne dobi zamjenjuju mlađim voditeljicama, dok se kod muških voditelja takve „smjene“ ne događaju. Nakon krize pisanog novinarstva, tranzicija novinarki u televizijske medije ili na portale otežana je jer takvi mediji teže zapošljavaju novinarke starije dobi.

Samim time što nemaju ugovor o radu, freelanceri nemaju osigurana ni radna prava. Stav Sindikata novinara Hrvatske je da postoji potreba za stvaranjem uvjeta u kojima bi freelanceri mogli zaštititi svoja radna prava i naknade putem nekakvog oblika kolektivnog ugovora.

Privatni mediji također imaju Sindikate, ali pojedini vlasnici medija nisu blagonakloni prema udruživanju novinara u Sindikat jer to doživljavaju kao neku vrstu pobune ili prosvjeda. Kolektivni ugovori postoje u tri medija u Hrvatskoj, a Nacionalni kolektivni ugovor ne postoji iako je u zadnjih 20 godina bilo pokušaja za stvaranjem takvog dokumenta. Medijske kuće uglavnom imaju dobru praksu osiguravanja pravne pomoći novinarima koji su tuženi zbog izvještavanja unatoč tome što za to ne postoji nikakva zakonska obveza. Članstvo Hrvatskog novinarskog

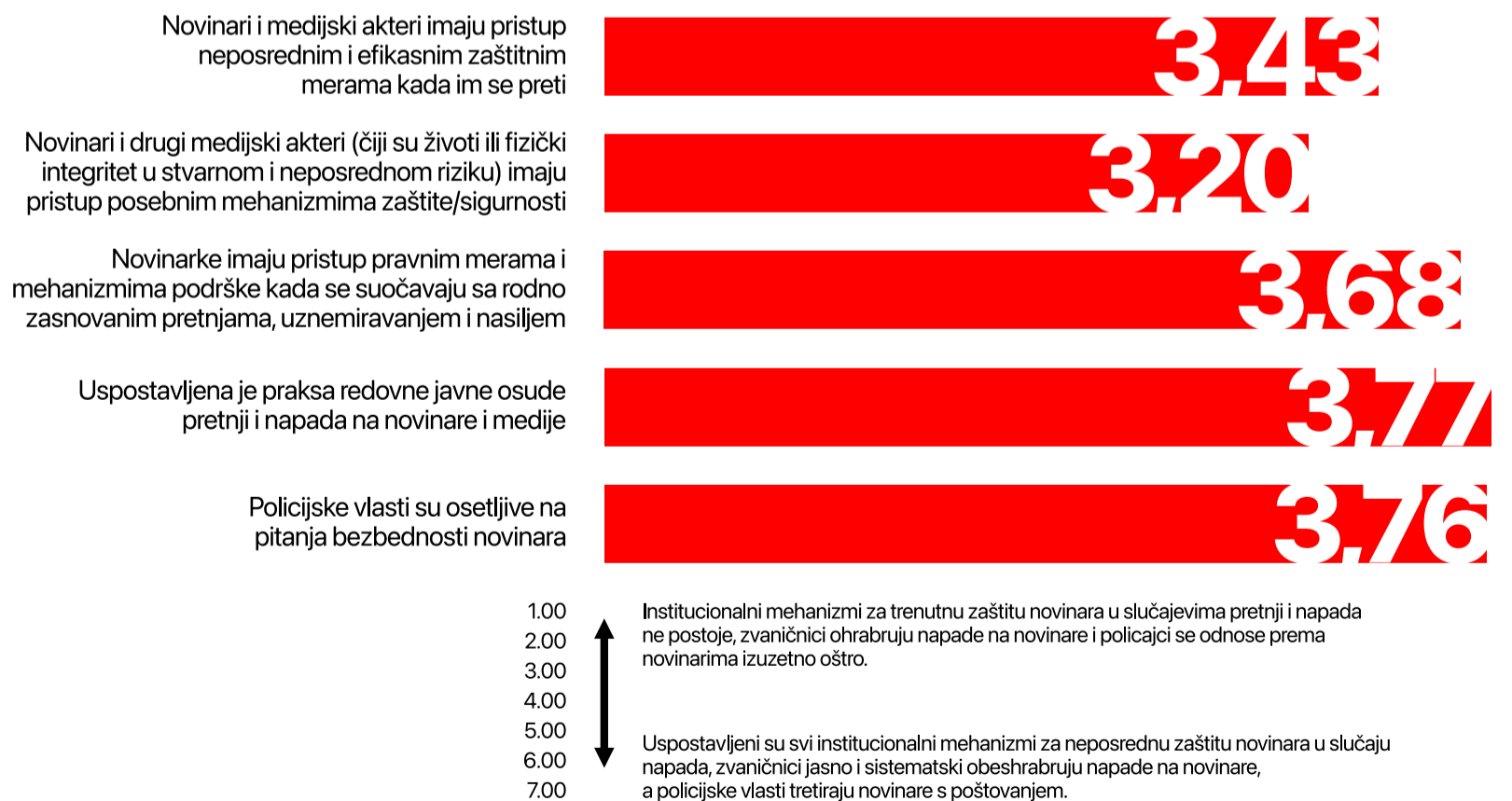
— INDIKATOR 1.5

društva omogućava osiguranu savjetodavnu pomoć odvjetnika, a u nekim slučajevima i pro bono zastupanje pred sudom. Članovi Sindikata koji su određenom dužinom trajanja članstva stekli uvjete za to, imaju pravnu pomoć u radnim sporovima.

Prevenција

3,57

23

Novinari i medijski djelatnici imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim mjerama kada im se prijeti

Finalna ocjena za 2020: 3,55 / Finalna ocjena za 2021: 3,43

Tijekom 2021. godine stanje je ostalo nepromijenjeno u odnosu na 2020. U Hrvatskoj ne postoje posebni mehanizmi zaštite novinara. Svi mehanizmi koje novinari mogu koristiti na raspolaganju su cijelom građanstvu pa se tako napadi i prijetnje mogu prijaviti policiji. Govor mržnje, ako za cilj ima mržnju i nasilje, podliježe kaznenopravnom progonu i njime se onda bavi Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Drugi oblici govora mržnje se ovisno o naravi mogu prijavljivati Vijeću za elektroničke medije, pravobraniteljicama, Novinarskom vijeću časti ili putem GONG-ove aplikacije. Policija obrađuje svaku prijavu napada i ako ustanovi da je riječ o ozbiljnim prijetnjama i napadima, sustavno se bavi takvim slučajevima. Tijekom 2021. godine nije zabilježen slučaj u kojem je policija odbila primiti prijavu napada ili promotriti neki slučaj.

Posebni mehanizmi za zaštitu novinara u Hrvatskoj ne postoje. Novinari kao i svi ostali građani prijetnje i napade mogu prijavljivati policiji, koja nema poseban odjel uspostavljen radi bavljenja isključivo novinarima. Iz MUP-a kažu da se sva njihova kriminalistička istraživanja provode po načelima operativnosti – hitnosti, nepristranosti i legaliteta.

Prijava govora mržnje u odnosu na njegovu narav može se uputiti Vijeću za elektroničke medije, nekom od pravobranitelja (Pučka pravobraniteljica, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i Pravobraniteljica za djecu) i Novinarskom vijeću časti HND-a. Ako govor mržnje za cilj ima nasilje i mržnju, podliježe kaznenopravnom progonu, za što je nadležno Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Udruga GONG je 2019. godine pokrenula online-alat za prijavljivanje govora mržnje u javnom prostoru, na društvenim mrežama, internetu i u medijima.

Tijekom 2021. godine gotovo sve prijetnje i napadi registrirani u bazi podataka Safejournalists.net koji su prijavljeni policiji, obrađeni su. Zbog javnog linča i prijetnji na društvenim

— INDIKATOR 2.1

mrežama novinarka RTL-a Danka Derifaj, podnijela je kaznenu prijavu protiv Marka Perkovića Thompsona i niza drugih počinitelja, koji su joj između ostalog i prijetili smrću.

Ako policija zaključi da prijavljeni incident nije ozbiljna prijetnja, ne nastavlja se baviti njime, dok se u slučajevima ozbiljnih napada i prijetnji sustavno bavi. Za kazneno djelo prijetnja novinaru u vezi s poslom koji obavlja počinitelj se progoni po službenoj dužnosti, a prema tom zakonu novinar se smatra i osobom koja obavlja poslove od javnog interesa te se i prema tome počinitelj progoni po službenoj dužnosti. U 2021. godini nije zabilježena situacija u kojoj je policija ignorirala prijavu novinara.

Novinari i drugi medijski akteri (čiji su životi ili fizički integritet u stvarnom i neposrednom riziku) imaju pristup posebnim mehanizmima zaštite/sigurnosti

Finalna ocjena za 2020: 3,20 / Finalna ocjena za 2021: 3,20

Kada usporedimo s 2020. godinom, stanje u 2021. ostalo je nepromijenjeno. Jedina ustanova na nacionalnoj razini koja može novinarima i ostalom građanstvu pružati fizičku zaštitu je Ministarstvo unutarnjih poslova. Policija je do sada nekoliko puta pružala dvadesetčetverosatnu zaštitu novinarima, kada je bilo utvrđeno da je takva zaštita nužna. Postoji nekoliko zakona kojima se identificiraju specifične potrebe pojedinaca žrtava. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima štiti žrtve i njihove bližnje ako postoji rizik za njih u vezi s kaznenim postupkom; prema Zakonu o zaštiti svjedoka, ugrožena osoba može se uključiti u program zaštite kako bi se osigurao slobodan iskaz u kaznenom postupku; prema zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, prijavitelj ima pravo na: sudsku zaštitu, zaštitu u skladu s postupcima za prijavljivanje nepravilnosti, naknadu štete i zaštitu identiteta i povjerljivosti. HND reagira na napade na novinare prema svim potrebnim institucijama, a u okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja, u suradnji s odvjetnicima, pruža novinarima besplatnu pravnu pomoć.

Policija je jedina institucija na nacionalnoj razini koja može novinaru kao i svim ostalim građanima pružati fizičku zaštitu ako su ugroženi. Nekoliko puta do sada policija je dodijelila policijsku zaštitu novinarima kada je procijenila da je novinaru/ki bila ugrožena sigurnost. Kada je riječ o postupku sustavne procjene rizika kako bi se identificirale specifične potrebe zaštite novinara ili bilo kojeg drugog građanina koji je žrtva, u Hrvatskoj postoji nekoliko zakona koji pokrivaju ovo polje, ali nisu vezani isključivo uz novinarstvo kao profesiju. Članak 99. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima propisuje da dok postoje opravdani razlozi policija će prikladno „zaštititi žrtvu i drugu osobu koja je dala ili može dati podatke važne za kazneni postupak ili njima blisku osobu, ako njima ili njihovim bliskim osobama, prijete opasnost

— INDIKATOR 2.2

od počinitelja ili drugih osoba u svezi s kaznenim postupkom". Ako je novinar pak svjedok u kaznenom postupku, podliježe Zakonu o zaštiti svjedoka, gdje glavni državni odvjetnik može podnijeti zahtjev za uključivanje ugrožene osobe u Program zaštite ako se na drugi način ne bi mogao osigurati slobodan iskaz svjedoka u kaznenom postupku. Novinar, kao i svaka druga osoba koja prijavi nepravilnost, ima pravo na: sudsku zaštitu, zaštitu u skladu s postupcima za prijavljivanje nepravilnosti, naknadu štete i zaštitu identiteta i povjerljivosti. U Zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti izrijekom je navedeno da je zabranjeno sprječavanje prijavljivanja nepravilnosti. Kada se dogodi napad na novinara ili novinarku, Hrvatsko novinarsko društvo reagira unutar svojih ovlasti i mogućnosti prema svim potrebnim institucijama. U okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja HND u suradnji s odvjetnicima pruža novinarima besplatnu pravnu pomoć.

Novinarke imaju pristup pravnim mjerama i mehanizmima podrške kada se suočavaju s rodno uvjetovanim prijetnjama, uznemiravanjem i nasiljem

Finalna ocjena za 2020: 4,47 / Finalna ocjena za 2021: 3,68

Stanje u 2021. godini pogoršalo se u odnosu na 2020: seksualno uznemiravanje na HRT-u nije se rasvijetlilo do kraja, a pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u svom izvješću napisala da žrtve uglavnom nemaju povjerenja u sustav zaštite. Hrvatska je Istambulsku konvenciju potpisala, ratificirala i inkorporirala u neke zakone. Doneseni su i novi zakoni, protokoli i propisi koji služe boljoj zaštiti žena u Hrvatskoj. Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći zajamčena je besplatna pravna pomoć žrtvama nasilja i one podrazumijevaju primarnu i sekundarnu pravnu pomoć. Također postoje institucije i organizacije koje predstavljaju mehanizam za zaštitu žena: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pučka pravobraniteljica i više od 60 nevladinih organizacija ili njihovih podružnica diljem Hrvatske. Iako postoje temelji da žene budu zaštićene, one to najčešće nisu. Tijekom 2021. na HRT-u je jedna novinarka prijavila seksualno uznemiravanje za koje je navodno HRT proveo istragu i utvrdio da prijava nije utemeljena. Novinarka je nakon toga dala otkaz. Žene žrtve spolnog uznemiravanja, ako prijavljuju, uglavnom anonimno prijavljuju uznemiravanje i nemaju povjerenja u sustav zaštite.

Istambulska konvencija inkorporirana je u Hrvatskoj nizom zakona, protokola i izmjenama već postojećih zakona. Hrvatska je Istambulsku konvenciju potpisala 2013. godine, ratificirala ju je u 2018. godini, kada ju je i počela primjenjivati. Donesen je Zakon o potvrđivanju Istambulske konvencije, odnosno Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Usvojena je i Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022., čiji je sastavni dio i provedba Istambulske

konvencije. Od ratificiranja Konvencije na snazi je primjena niza protokola: Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima. Od početka 2020. godine pooštreno je kažnjavanje, a ustanovljena su i pravila za brže i učinkovitije procesuiranje počinitelja kaznenih djela nasilja nad ženama i djecom te u obitelji, a status službene osobe dobili su djelatnici sustava socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja (Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji).

Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći zajamčena je besplatna pravna pomoć žrtvama nasilja i one podrazumijevaju primarnu i sekundarnu pravnu pomoć. Ova vrsta pravne pomoći odnosi se na sve ljude podjednako, ne samo za žene.

U Hrvatskoj postoji nekoliko institucija koje između ostalog predstavljaju i mehanizam za zaštitu žena: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (neovisna institucija za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova) i Pučka pravobraniteljica (opunomoćenica Hrvatskoga sabora za zaštitu i promicanje ljudskih prava i sloboda, središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije, a djeluje i kao Nacionalni preventivni mehanizam za zaštitu osoba lišenih slobode). Diljem Hrvatske postoji oko 60 organizacija ili njihovih podružnica koje se bave sigurnošću i pravnom zaštitom žrtava rodno uvjetovanog nasilja. Postoji nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja i besplatno pravno i psihološko savjetovalište, no to su projekti nevladinih udruga koji postoje uz pomoć donacija Europske unije i nadležnih ministarstava.

Prema našim saznanjima, tijekom 2021. godine novinarke se nisu obraćale udrugama za pomoć premda postoji mogućnost da su takve prijave ostale tajna zbog zaštite identiteta novinarki. Početkom 2021. godine na HRT-u je jedna novinarka prijavila seksualno uznemiravanje protiv direktora poslovanja HRT-a, optuživši ga da je seksualnim uslugama uvjetovao bolju plaću i bolji položaj. Na HRT-u su navodno proveli internu istragu i utvrdili da ne postoje temelji za iznesene optužbe, ali ogranci HND-a i podružnica SNH na HRT-u nisu zadovoljni istragama te su tražili neovisnu istragu. Novinarka i urednica Hrvatske radiotelevizije Mirna Zidarić na svom je Instagram-profilu između ostalog javno objavila: „Obratila mi se za pomoć mlada kolegica, šokirana doživljenim od iste osobe, kontaktirali smo nadređene, ali kažu oni – nemojte sad dizat' galamu, razgovarat ćemo, riješit ćemo to... i naravno ništa se nije promijenilo, osim što je djevojka između ostalog i zbog toga odlučila sreću potražiti u drugom i sretnijem radnom okruženju.... je li sad konačno došao čas da promjenom ponašanja pružite nedvosmislenu podršku onima kojima neotesanci, prostaci i moralne nakaze pokušavaju narušiti dostojanstvo na koje svi imamo temeljno pravo.”

Novinarke koje su diskriminirane ili uznemiravane u svojim redakcijama mogu se obratiti nekoj od

navedenih institucija, no izvješće Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova govori o tome da postoji trend anonimnog prijavljivanja spolnog uznemiravanja i da žrtve uglavnom nemaju povjerenja u sustav zaštite.

Praksa redovne javne osude prijetnji i napada na novinare i medije uspostavljena je

Finalna ocjena za 2020: 4,08 / Finalna ocjena za 2021: 3,77

U 2021. godini nepromijenjeno stanje utječe na pogoršanje sigurnosti novinara. Državne institucije, državni dužnosnici, političke stranke i političari općenito nedovoljno osuđuju napade na novinare i nerijetko su i sami kreatori plodnog tla za napadače. Novinarke i novinari često su meta verbalnih uvreda i napada koje im upućuju politički moćnici. Građani nerijetko preuzimaju narativ političara, koji doživljavaju kao „dozvolu“ za napad i onda otvoreno prijetite novinarima. U Hrvatskoj i dalje postoji ozračje nepovoljno za novinare u kojem su oni krivi za sve.

Državne institucije i najutjecajnije političke stranke ponekad osuđuju najozbiljnije napade na novinare, komentirajući to kao napad na slobodu izražavanja. Ne postoji ustanovljena regularna praksa prema kojoj se redovito osuđuju svi napadi na novinare.

Javni dužnosnici, politički lideri i političari općenito rijetko osuđuju napade na novinare. Takve osude najčešće slijede nakon oštrog reakcija strukovnih udruga i pritiska međunarodnih organizacija. Novinarke i novinari često trpe neutemeljene verbalne napade koje im upućuju razni političari i moćnici.

Javni dužnosnici, predsjednik i premijer, ponekad daju izjave u kojima targetiraju pojedine novinare ili medijske kuće. Na taj se način ostavlja otvoren prostor u javnosti za potencijalne napadače kojima najistaknutiji dužnosnici služe kao primjer. U Hrvatskoj i dalje postoji ozračje u kojem su novinari krivi za sve, a javni dužnosnici nerijetko pridonose takvom ozračju.

Policijske vlasti osjetljive su na pitanja sigurnosti novinara

Finalna ocjena za 2020: 3,69 / Finalna ocjena za 2021: 3,76

U 2021. situacija se malo poboljšala kada je riječ o senzibiliziranju policije na novinarski posao, odnosno pokazivanje spremnosti na suradnju i stvaranje zajedničkog modela koji bi pomogao prevenciji napada na novinare. Policijski službenici educiraju se svake godine, ali te edukacije ne uključuju informacije o novinarima kao i njihovoj važnoj ulozi u demokratskim društvima. Policija i dalje nema usvojene protokole vezane uz postupanje s novinarima ili uz prevenciju napada na novinare, ali ima dobru volju za suradnju s novinarskim udrugama kada je riječ o zaštiti sigurnosti novinara. HND i SNH započeli su tijekom 2021. godine pregovore s policijom koji bi trebali rezultirati stvaranjem modela za bolje djelovanje radi prevencije napada, odnosno radi jamčenja bolje zaštite, sigurnosti i jačanja položaja novinara.

Edukacija policijskih službenika na temu kaznenih djela protiv života i tijela iz Glave deset Kaznenog zakona, kaznena djela protiv osobne slobode iz Glave trinaest Kaznenog zakona i kaznena djela protiv javnog reda iz Glave trideset Kaznenog zakona provodi se svake godine. Ministarstvo unutarnjih poslova ne organizira posebnu edukaciju vezanu uz ulogu novinara u demokratskom društvu.

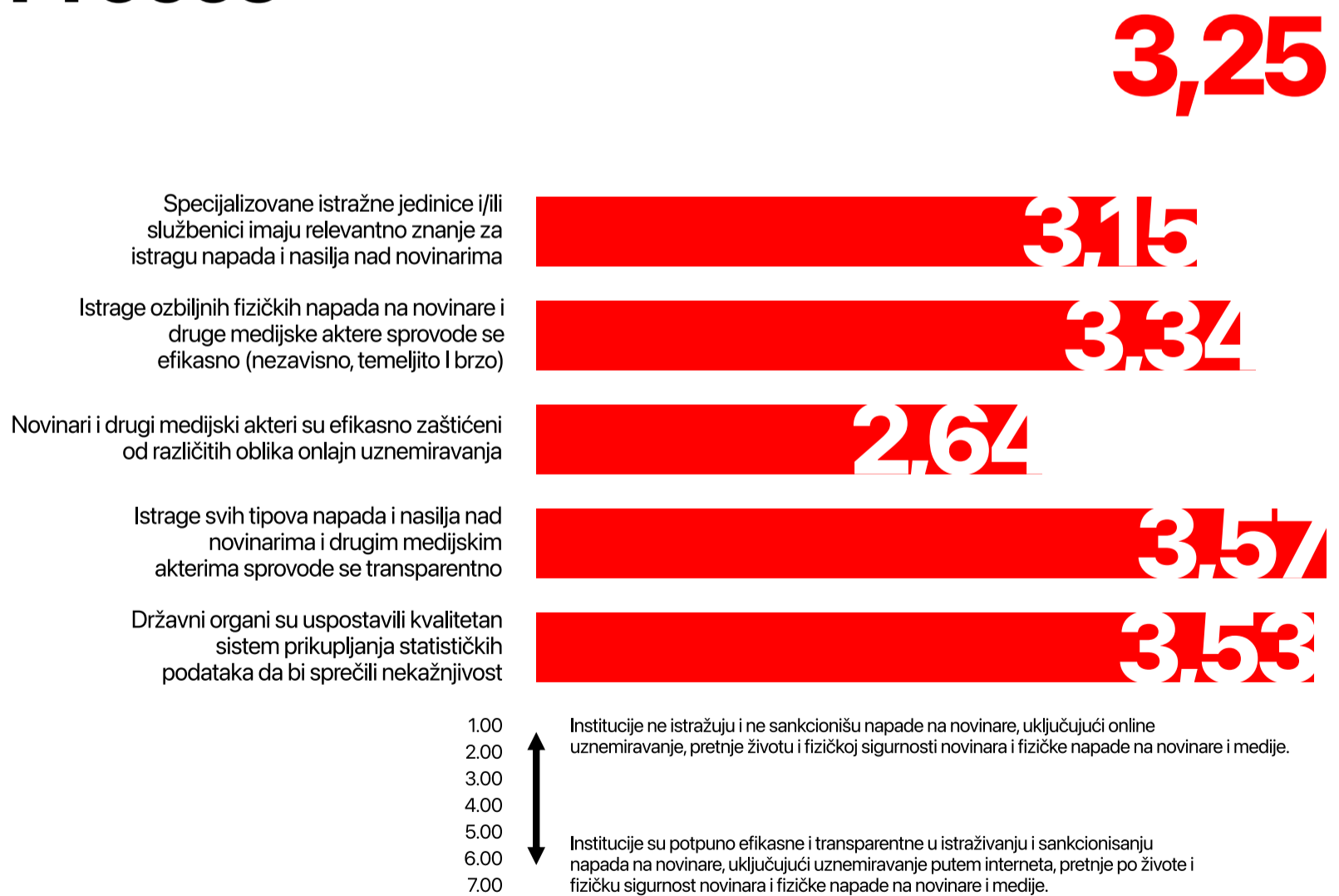
Policijske vlasti još nisu usvojile protokole ili smjernice kojima se prevenira uznemiravanje, zastrašivanje ili fizički napad na novinare, ali su pokazale volju za suradnju i kreiranje takvog dokumenta.

Policija općenito pokazuje pozitivan stav za suradnju s novinarskim udrugama kada je riječ o zaštiti sigurnosti novinara.

Hrvatsko novinarsko društvo i Sindikat novinara Hrvatske su tijekom 2021. godine započeli pregovore s predstavnicima Ministarstva unutarnjih poslova koji trebaju rezultirati definiranjem zajedničkog modela djelovanja kroz smjernice ili protokole u slučajevima od zajedničkog interesa, a temeljeno na Preporukama Europske komisije o jamčenju zaštite, sigurnosti i jačanja položaja novinara.

Proces

Specijalizirane istražne jedinice i/ili službenici opremljeni su relevantnim znanjem za istragu napada i nasilja nad novinarima

Finalna ocjena za 2020: 3,15 / Finalna ocjena za 2021: 3,15

Stanje u 2021. godini ostalo je nepromijenjeno. U Hrvatskim institucijama kao što su Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske još ne postoje posebni odjeli koji bi se bavili isključivo napadima i nasiljem nad novinarima. Moglo bi se reći kako je ovim institucijama potrebna dodatna edukacija kako bi bolje razumjele posebnosti novinarskog posla. I dalje ne postoje dokumenti koji bi pomogli učinkovitije procesuiranje onih koji napadaju i prijetje novinarima. Prijetnje novinarima progone se po službenoj dužnosti, a u Kaznenom zakonu su novinari prepoznati kao osobe koje obavljaju poslove od javnog interesa. Suradnja između nadležnih institucija vezana uz istrage prijetnji i napada na novinare postoji ovisno o težini i vrsti

Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske nemaju uspostavljene posebne odjele koji se isključivo bave nasiljem nad novinarima.

Stječe se dojam da je potrebna bolja edukacija policije i Državnog odvjetništva radi boljeg razumijevanja specifičnosti novinarskog rada. Ne postoje smjernice ili drugi dokumenti čijom bi se primjenom osiguralo učinkovito otkrivanje i procesuiranje nasilja isključivo nad novinarima. Prema Kaznenom zakonu, za prijetnju upućenu novinaru u vezi s njegovim poslom propisano člankom 139. stavkom 3., počinitelj se progoni po službenoj dužnosti. Zaštita novinara u obavljanju njihove djelatnosti dodatno je određena odredbom članka 315.b Kaznenog zakona, prisila prema osobi koja obavlja poslove od javnog interesa ili u javnoj službi, za koje se počinitelj također progoni po službenoj dužnosti.

Suradnja između osoblja nadležnih institucija po pitanju istrage prijetnji i napada na novinare postoji ovisno o težini slučajeva o kojima je riječ.

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske djelatnike provode se efikasno (neovisno, temeljito i brzo)

Finalna ocjena za 2020: 3,34 / Finalna ocjena za 2021: 3,34

Tijekom 2021. godine stanje se nije promijenilo. U slučajevima ugroze novinara istrage su neovisne od počinitelja, a ovisno o težini slučajeva tijekom istraga se uzimaju u obzir i pozadinske okolnosti. Brzina istrage ovisi od slučaja do slučaja: neki se slučajevi rješavaju promptno, dok su za druge potrebne godine kako bi se uopće započela suđenja. U slučaju napada na novinarku Živanu Šušak Živković iz travnja 2020. prvo ročište zakazano je tek za siječanj 2022. godine, dok za napad na novinarku Ivanu Sivo, koji se dogodio istog dana, ročište još nije zakazano. DORH samostalno odlučuje hoće li pokrenuti postupak ili ne pa ako DORH zaključi da u napadu ili prijetnji nema elemenata kaznenog djela, novinaru ostaje da sam pokreće i snosi troškove slučaja. Proceduralni rokovi nisu problem kod istraga ako postoji interes da se slučaj brzo riješi, dok u svim ostalim slučajevima procedure mogu trajati od nekoliko mjeseci do nekoliko godina. Novinarstvo je u Kaznenom zakonu prepoznato kao profesija koja se obavlja radi javnog interesa.

Istrage koje se provode u slučajevima ugroze novinara neovisne su o onima koji su načinili štetu ili povredu. Ovisno o težini slučajeva, tijekom istraga se uzimaju u obzir i pozadinske okolnosti.

Brzina istrage i procesuiranja ovisi od slučaja do slučaja. Najčešće je pravosuđe vrlo sporo pa tako imamo slučaj napada na novinarku Živanu Šušak Živković i Ivanu Sivo iz travnja 2020. godine: u slučaju Šušak Živković prvo ročište zakazano je tek za siječanj 2022., dok u slučaju Sivo još nema pokrenutog suđenja. Imamo i primjer star 13 godina gdje suđenje još nije započeto: istraživački novinar Dušan Miljuš pretučen je bejzbolskim palicama ispred zgrade u kojoj živi u Zagrebu. Godine 2010. u akciji „Šok 3“ tijekom potrage za počiniteljima uhićeno je mnogo osoba. Istraga se vodila protiv nekoliko njih, ali je nakon šestomjesečne istrage Odvjetništvo odustalo od podizanja optužnice zbog nepostojanja dovoljno

dokaza, a predmet je vraćen Policijskoj upravi zagrebačkoj radi pronalaženja dokaza o počiniteljima i naručitelju. U praksi DORH samostalno odlučuje hoće li pokrenuti postupak, odnosno ima li u napadu elemenata kaznenog djela ili ne. Ako DORH odbaci kaznenu prijavu, novinar je prepušten sam sebi: može sam preuzeti kazneni progon, što znači da sam plaća odvjetnika, ali i snosi troškove postupka ako ne uspije dokazati kazneno djelo. Novinari najčešće ne mogu podnijeti takav trošak.

Kada postoji „viši“ interes da se slučaj brzo završi, ne postoji vremenski problem zbog procedura koje se trebaju poštivati. Primjer u kojem se vidi da proceduralni rokovi ne moraju nužno usporavati slučaj je napad od 14. listopada 2020. na ekipu televizije N1, koja je na javnoj površini intervjuirala Alemku Markotić, ravnateljicu Klinike za infektivne bolesti. Muškarac koji je u pratnji još jedne osobe verbalno napao novinarsku ekipu i Alemku Markotić priveden je, obrađen i osuđen u roku od 48 sati. Napadač je dobio 20 dana zatvora uvjetno i mora podmiriti sudske troškove. Postavlja se pitanje bi li ovaj slučaj bio tako brzo riješen da uz novinara nije bila Alemka Markotić, jedna od najistaknutijih osoba u Hrvatskoj u vrijeme COVID-krize. S druge strane, kaznene se prijave podnose državnom odvjetniku, koji ispituje osnovanost te prijave. Taj proces može trajati mjesecima, pa i godinama, a za to vrijeme žrtva nema nikakvih informacija o tome što se događa.

Napadi na novinare uglavnom su klasificirani kao kazneno djelo. Odnedavno je novinarstvo u Kaznenom zakonu prepoznato kao profesija koja se obavlja radi javnog interesa: kazneno djelo prijetnja upućena novinaru u vezi s njegovim poslom propisano je člankom 139. stavkom 3. Kaznenog zakona za koje se počinitelj progoni po službenoj dužnosti, a zaštita novinara u obavljanju njihove djelatnosti dodatno je određena odredbom članka 315.b Kaznenog zakona – prisila prema osobi koja obavlja poslove od javnog interesa ili u javnoj službi, za koje se počinitelj također progoni po službenoj dužnosti. S druge strane, kaznene se prijave podnose državnom odvjetniku, koji ispituje osnovanost te prijave; taj proces može trajati mjesecima, pa i godinama, a za to vrijeme žrtva nema nikakvih informacija o tome što se događa.

Novinari i drugi medijski akteri efikasno su zaštićeni od različitih oblika online-uznemiravanja

Finalna ocjena za 2020: 2,94 / Finalna ocjena za 2021: 2,64

Tijekom 2021. godine postalo je jasnije da novinari rijetko kada prijavljuju online prijetnje jer ih smatraju dijelom svog posla te je cjelokupna slika u odnosu na 2020. znatno lošija. Najčešći oblik uznemiravanja novinara je putem društvenih mreža i komentara na portalima. Potkraj 2021. godine donesen je novi Zakon o elektroničkim medijima, koji regulira i komentiranje na portalima pa se od sada svi koji žele komentirati moraju registrirati na portalu i prihvatiti uvjete korištenja, a za komentare koji krše Zakon bit će odgovorni stvarni autori komentara. Postoji još niz zakona koji djelomično uređuju uznemiravanje tim putem. Novinari ovakve oblike uznemiravanja rijetko prijavljuju. Od 34 registrirana napada na novinare tijekom 2021. godine čak 25 njih bila su online-prijetnje. Postoji bojazan da je online-prijetnji novinarima mnogo više od broja koji smo mi registrirali, ali da ih novinari ne prijavljuju jer ih smatraju dijelom svog posla. Provedba novog Zakona o elektroničkim medijima i njegove odredbe o komentarima na portalima, svoje bi rezultate mogla pokazati tek potkraj 2022. godine. Ostali zakoni se primjenjuju, ali tek kada do napada dođe; potrebna je bolja prevencija ovakvih napada.

Najčešći oblik uznemiravanja putem interneta su poruke koje putem društvenih mreža novinari dobivaju nakon nekog novinarskog priloga koji su objavili, kao i vulgarni i prijeteći komentari koje korisnici online-izdanja pojedinih medija objavljuju. Novi Zakon o elektroničkim medijima, koji je usvojen u listopadu 2021. godine, uveo je novine u reguliranju problema korisničkih komentara na portalima. Za napisane komentare prema novom zakonu odgovarat će stvarni autori komentara. Svi koji budu željeli ostavljati komentare, morat će se registrirati i prihvatiti uvjete korištenja u kojima će jasno biti navedena pravila komentiranja i posljedice kršenja zakona. Na taj je način reguliran dio online-prostora i tako će se djelomično ukloniti uznemiravanje i govor mržnje iz javnog prostora, bar kad je riječ o portalima. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske na svojim internetskim stranicama ima „Red Button“,

mogućnost prijave samo internetskog uznemiravanja djece. U Kaznenom zakonu se internet i uznemiravanje nigdje izriječno ne spominju zajedno, ali je prepoznata zabrana pristupa internetu kao mjera za one koji su počinili neko kazneno djelo putem interneta. Uznemiravanje je prepoznato u Zakonu o suzbijanju diskriminacije, a također se spominje na više mjesta u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakonu o ravnopravnosti spolova, Zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, Zakonu o radu i drugim sličnim zakonskim i podzakonskim propisima. U Kaznenom zakonu se kao jedna od mjera navodi i zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja, u trajanju od jedne do pet godina, koja se može izreći počinitelju za kojeg postoji opasnost da bi prema osobama koje je dosad uznemiravao ponovo mogao počiniti to kazneno djelo.

Novinari ovakve oblike uznemiravanja rijetko prijavljuju. Od 34 registrirana napada na novinare tijekom 2021. godine čak 25 njih su bile online-prijetnje putem društvenih mreža, komentara na portalima ili putem elektroničke pošte. Postoji bojazan da je online-prijetnji novinarima mnogo više od broja koji smo mi registrirali, ali da ih novinari ne prijavljuju jer to smatraju dijelom svog posla.

Provedba novog Zakona o elektroničkim medijima i njegove odredbe o komentarima na portalima svoje bi rezultate mogla pokazati tek tijekom 2022. godine jer mediji imaju rok od godinu dana da ga počnu implementirati. Ostali zakoni se primjenjuju, ali tek kada do napada dođe; potrebna je bolja prevencija ovakvih napada.

Istrage svih tipova napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima provode se transparentno

Finalna ocjena za 2020: 3,57 / Finalna ocjena za 2021: 3,57

Stanje se nije promijenilo u 2021. Tijekom ispitivanja osnovanosti prijave u DORH-u, koja može trajati i godinama, žrtva nema nikakvog pristupa informacijama. Tek nakon što se podigne optužnica (ako do toga dođe) žrtva ima prava na uvid u spise, ali te informacije ne dobiva automatizmom, nego isključivo vlastitim zalaganjem. Pojedine informacije sudovi i tužiteljstvo objavljuju javno, na svojim mrežnim stranicama, dok se dio informacija može dobiti na upit novinara. U razgovorima s odvjetnicima nije se došlo do saznanja jesu li neke od informacija koje objavljuju te institucije bile neistinite.

Žrtve najčešće nemaju učinkovit pristup istražnom postupku. Procedura ide tako da se kaznene prijave podnose državnom odvjetniku, koji ispituje osnovanost prijave, a to može trajati mjesecima, pa i godinama. Sve to vrijeme žrtva nema nikakve informacije o postupku. Tek ako državni odvjetnik odluči podići optužnicu, žrtva ima pravo dobiti informacije o postupku na temelju kojih može i štititi svoja prava. Te se informacije ne dobivaju po automatizmu, nego u kaznenom postupku obje strane imaju uvid u spis pa tako žrtva i odvjetnik moraju biti aktivni.

Neke se informacije u sudovima i Državnom odvjetništvu objavljuju javno, na njihovim mrežnim stranicama, dok pojedine informacije novinari mogu dobiti na upit. U razgovorima s odvjetnicima nije se došlo do saznanja jesu li sudovi i tužiteljstvo objavljivali informacije koje nisu istinite.

Državna tijela uspostavila su kvalitetni sustav prikupljanja statističkih podataka da bi spriječila nekažnjivost

Finalna ocjena za 2020: 3,53 / Finalna ocjena za 2021: 3,53

Tijekom 2021. godine stanje se nije promijenilo. U Hrvatskoj ne postoje javno objavljeni statistički podaci koji se tiču novinara, a koje bilježe državna tijela i institucije. Ministarstvo unutarnjih poslova i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske vode svoju statistiku u slučajevima u kojima su oštećenici novinari, no te statistike nisu javno dostupne. Ministarstvo pravosuđa i uprave također vodi statistiku o parničnim i kaznenim postupcima koji se vode protiv novinara i te podatke dostavlja HND-u na upit. Podaci u koje je HND imao uvid nisu razvrstani prema spolu, etničkoj pripadnosti i ostalim sociodemografskim kriterijima.

U Hrvatskoj ne postoje javno objavljeni statistički podaci koji se tiču novinara, a koje bilježe državna tijela i institucije. Ministarstvo unutarnjih poslova ove nam je godine dostavilo podatke o tome koliko su slučajeva obradili u kojima su oštećenici bili novinari, ali su ti podaci dosta šturi, bez nekih konkretnih informacija o samim slučajevima. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske prati kaznena djela počinjena na štetu novinara za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti te o njima vodi evidenciju na temelju podataka koje im dostavljaju niža državna odvjetništva. Na zahtjev HND-a, Ministarstvo pravosuđa i uprave svake godine dostavlja HND-u statističke podatke o tužbama koje se vode protiv novinara. Ti podaci predstavljaju broj aktivnih i završenih Kaznenih predmeta u kojima su okrivljenici novinari razvrstanih po godinama (2016. – 2021.), članku zakona po kojem su se podnosili i vrsti okončanja (ako su završeni). Također dostavljaju i podatke o kretanju parničnih predmeta u kojima su tuženici novinari na svim općinskim sudovima u RH. U tablici su po godinama predstavljeni primljeni, riješeni i neriješeni predmeti za naknadu štete – isplatu i naknadu štete – ispravak informacije. Ovi podaci nisu razvrstani prema spolu, etničkoj pripadnosti i ostalim sociodemografskim kriterijima.

IV

Sigurnost

3,47

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Postoje teški slučajevi pretnji i stvarnih napada na novinare i medijske organizacije, uključujući ubistva.

Nije bilo slučajeva stvarnih napada, pretnji životu i fizičkoj sigurnosti novinara, niti drugih pretnji i uznemiravanja novinara i medija.

41

Nefizičke prijetnje i uznemiravanja

Ovdje su uključeni: nadzor ili praćenje, uznemiravanje telefonskim pozivima, proizvoljno uznemiravanje od predstavnika sudskih ili upravnih tijela, agresivne izjave javnih dužnosnika, drugi oblici pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju novinarskog posla. Ove vrste prijetnji ne uključuju mobbing i nasilničko ponašanje u radnom okruženju.

Finalna ocjena za 2020: 3,87 / Finalna ocjena za 2021: 3,24

Prema podacima iz baze Regionalne platforme, u 2020. godini zabilježeno je pet nefizičkih prijetnji i uznemiravanja od kojih su dva bila agresivno obraćanje javnog službenika i bivšeg javnog dužnosnika, a tri prijetnje predstavljale su druge oblike pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju novinarskog posla. Novinari često doživljavaju razne uvrede i dociranja koje im nerijetko upućuju javni dužnosnici, ali i najviši državni dužnosnici.

Prema podacima iz baze Regionalne platforme, u 2021. godini zabilježeno je 14 nefizičkih prijetnji i uznemiravanja. Velik broj ovih prijetnji dogodio se putem društvenih mreža i e-maila, ali se određeni broj dogodio i uživo. Zanimljiv je slučaj novinarku Jelene Jindre koja je na portalu H-alter objavila seriju tekstova pod naslovom „Sustav za zaštitu ili zlostavljanje djece?“ u kojima problematizira rad Gordane Buljan Flander, odnosno Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba. Sudac Andrija Krivak potpisao je rješenje kojim se H-alteru „Rješenjem o osiguranju“ izriče privremena mjera zabrane objavljivanja tekstova o ravnateljici Poliklinike. HND smatra da je hrvatsko pravosuđe na ovaj način posegnulo za do sada neviđenom cenzurom „unaprijed“.

- U redakciju Radio Orahovice upao je predsjednik Udruge dragovoljaca Hrvatskih obrambenih snaga Mirko Sekulić, da bi zaprijetio novinaru, uredniku i direktoru Toninu Rađenoviću rekavši mu: „Ti si govno od čovjeka, kada ja dođem na vlast, ti ćeš biti prvi kojeg ću ja smijeniti, ako nemaš novca za tužbu, ja ću ti dati.“

- Uredništvo Faktografa na društvenoj mreži Facebook primilo je poruku sljedećeg sadržaja: „zasto ste me blokirali radi istine koju sam napisao dali blokirate i srbske izjave samo da znate podnijeti cu tuzbu vec sutra protiv vas radi cenzure i ograicavanja slobode izrazavanja traziti cu milijunsku odstetu a posjetit cu vas osobno u Zagrebu“.
- Uredništvo Faktografa na društvenoj mreži Facebook primilo je poruku u kojoj između ostalog piše: „Ne želim se kuniti, ali ne znaš na šta sam spreman. Ne radi se ovdje samo o mojoj sudbini, nego o sudbini 95% ljudi. A ti stojiš na putu protiv svih nas. Shvati to, i odluči je li tvoja plaća vrijedna tvoje budućnosti, i tvojih potomaka. Ugodno poslijepodne i napušite se kurca svi u redakciji govnoografa. Jeftine ste duše, a vaše podatke imamo.“
- Redakcija i novinari Faktografa dobili su na Facebooku i putem emaila komentare i poruke: Inicijativa Hrabrog Dabra na FB za prijavljivanje privatnih profila redakcije Faktografa – novinarki: „Imam tvoje fotke i znam tako si, kurvo smrdljiva, ti ćeš koga blokirati.“ Glavnom uredniku: „Govnaru, naići ćeš na mene, pičku Ču ti promijeniti! Budi porezana!“, projektnoj koordinatorici: „Radis protiv naroda. Bez brige upamtit cemo“ i „Oj tuko, znamo bar ko nas blokira, gadna spijunko!!!“, redakciji: „Čitaj fucktografu: Sram vas bilo! Sva imena znamo! Najebali ste jer ste ljude prodali za novac. Ne bi vam bila u koži, a savjest će vam prva suditi. Ne znate koliko ste se zajebali, a još manje koliko ste JADNI. Niste dostojni života ovdje, ni života uopće. Šta se mene tiče niste ljudi!“
- Mario Živković, zaposlenik zadarske gradske uprave prišao je na ulici novinaru Frani Šariću te ga uz prijetnje vrijeđao i omalovažavao zato što je afirmativno pisao o akcijama cijepljenja na području Zadarske županije.
- Hrvatski tjednik objavio je na naslovnici fotografiju srpskog patrijarha Porfirija i portrete 14 intelektualaca – političara, znanstvenika, političkih analitičara, sveučilišnih profesora i novinara – pod naslovom „četnički patrijarh i hrvatski kvislinzi“. Novinar Branimir Pofuk izravno se osjetio ugroženim tom naslovnicom kao i samim tekstom objavljenim unutar novina.
- Nakon što je H-alter objavio seriju tekstova novinarke Jelene Jindre pod naslovom „Sustav za zaštitu ili zlostavljanje djece?“ u kojima problematizira rad Gordane Buljan Flander, odnosno Poliklinike kojoj je na čelu, sudac Andrija Krivak potpisao je rješenje kojim se jednom mediju zabranjuje pisati o određenoj osobi.
- Suprug upravo uhićene bivše ministrice obratio se novinaru Dragi Hedlu: „Gospodine Hedl, kako ste? Znam sve o vama, Hedl! Zapalite svijeću za Sisvete.“

- U jednoj od rasprava na Facebooku u komentarima je javno objavljena adresa urednika Faktografa Petra Vidova.
- Komentar na Faktografovoj Facebook-stranici: „Ja mislim da ekipu iz Faktografa treba analno pomilovati, u svojstvu širenja točnijih vijesti, odnosno ISTINE koju prezentiraju.“
- Na email Faktografa stigla je sljedeća poruka: „Necete uspit necete jer vecina videa je istinita jesi cuja Petre Vidove kad ovo završi a završit ce onda cemo sve bit u nasim rukama Vidove , jedva cekamo a ima nas mnogo placenice , piun od Plenkia.“
- Nenad Bakić je na svom Facebook-profilu grubo napao Faktograf 10. i 11. prosinca iznoseći niz neistinitih tvrdnji i pozivajući svoje pratitelje da podnesu tužbe protiv portala i tako pokrenu organiziran pritisak na ovaj portal. Redakcija Faktografa je nakon toga dobila niz poruka na Facebooku, ali i putem maila u kojima im se upućuju uvrede i prijetnje.
- Jedna je osoba na svom privatnom Facebook-profilu objavila status: „5 članova plaćeničkog faktografa i njihova adresa, zatrpajte im inboks "prigodnim porukama"!!! Ulica Franje Petračića 6, Zagreb“ (u objavi su linkovi Facebook-profila novinara/ki Faktografa).
- Novinar Ivan Kovačić prvi je izvještavao o događajima u Krapinskim Toplicama, gdje su se prosvjednici okupljali u znak podrške ocu koji ne želi da mu sin u školi nosi zaštitnu masku. Kovačić je postao meta huškačke kampanje na društvenim mrežama, gdje se danima objavljuje njegovo ime i prezime i broj mobitela te se poziva da ga se uznemirava ne bi li se na njega napravio pritisak.

Prijetnje po život i fizičku sigurnost novinara

One mogu uključivati: prijetnje smrću novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru; prijetnje nanošenjem teških tjelesnih ozljeda novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru. Te prijetnje mogu biti: izravne ili putem trećih osoba, putem elektroničke komunikacije ili komunikacije licem u lice, implicitne i eksplicitne.

Finalna ocjena za 2020: 3,78 / Finalna ocjena za 2021: 3,18

Tijekom 2020. godine zabilježene su samo dvije ovakve prijetnje pa bi se moglo reći da se situacija u 2021. znatno pogoršala. Postoji mogućnost i da je konstantno apeliranje Hrvatskog novinarskog društva na novinare da prijavljuju napade urodilo plodom pa da su općenito bili slobodniji prijaviti napade u odnosu na prethodne godine.

Prijetnje smrću i prijetnje fizičkoj sigurnosti novinara drugi su najučestaliji tip napada na novinare u 2021. godine, pri čemu je registrirano čak 15 takvih prijetnji od kojih je jedna bila uživo dok ih se 14 dogodilo nekim vidom elektroničke komunikacije, putem društvenih mreža, mailova ili komentara ispod članaka u medijima. Online-prostor je vrlo plodno tlo za različite oblike napada na novinare. Jedan od primjera ovakvih napada je i napad na novinara Borisa Dežulovića. Nakon objave kolumne pod naslovom „Jebo vas Vukovar“ u kojoj autor problematizira zlostavljanje žrtve Vukovara u političke svrhe, Dežulović je postao žrtva komentara na kolumnu, u inboxu osobnog profila na Facebooku, a novinara su javno osudili i Ministarstvo branitelja i gradonačelnik Vukovara. Dežulović je do sada dobio stotine prijetnji zbog ove kolumne, u kojima ga se vrijeđa, gdje se kaže da mu treba oduzeti hrvatsko državljanstvo i protjerati ga iz Hrvatske, navodi se gdje živi te da ga treba ubiti.

- Uredništvo Faktografa je na društvenoj mreži Facebook primilo poruku sljedećeg sadržaja: „Vas treba sve pod giljotinu, stoko lažljiva. Uskoro će doći vrijeme da ćete se skrivati od linča kojeg ste itekako zaslužili.“
- Glavni urednik Faktografa Petar Vidov primio je email sljedećeg sadržaja: „Petre, napisis nam se svima k.... pederu prodani. J...te faktograf i Zuckerberg i Gejts i ostala govna. Necete jos dugo! Vi cete da odredjujete sta je istina, a sta ne, govna prodana! Ucestvujes u podrzavanju genocida, picko! Svima vam dolazi kraj...“

- Nakon što je glazbena urednica Radio Rijeke pustila pjesmu Vinka Coce „Kada umrem umotan u bilo“, jednu od popularnih navijačkih pjesama fanova Hajduka iz Splita, a nakon čega se njezin kolega ispričavao zbog pjesme slušateljima, uredništvo Radija Rijeke dobilo je e-mail u kojem se između ostaloga kaže: „Čujem li još jednu, samo jednu tovarsku pjesmu koja mi se ne sviđa (da pjeva o maslini, kamenu ili da veliča dalmaciju i one cigane) NAJEBAT ćete. I to gadno. 1 krivi potez, 1 kriva pjesma i cijrta radio Rijeka ide u zrak skupa s redakcijom koja se tada nađe u smjeni. Dobro ste pročitali. Ne šalim se, ovo je otvorena prijetnja. Pamet u glavu i ubuduće pazite kakve pjesme puštate jer niste ni svjesni u kakva govna ste se uvalili zbog jedne tovarske glupačetine.“
- Tijekom komemoracije žrtvama stratišta Kevina jama dvije muške osobe u više su navrata ometale rad novinara, a u jednom trenutku su jednom od novinara rekly: „Što ti imaš pisati, ajde gubi se odavde, hoćeš da te sada bacim dolje u jamu?“ Istoj ekipi više osoba unosilo se u lice, vrijeđalo i prijetilo, a za novinare koji nisu bili prisutni govorilo se da ih „treba metnuti pod sač i zasuti žeravom“.
- Uredništvo Faktografa na Facebooku je dobilo poruku u kojoj između ostalog piše: „Biće vam srdačan pozdrav svima skupa imamo mi blokirani sve vaše podatke adrese imena i prezimena pa vi dobro razmislite o povratku kući, a noć čuda radi.“
- Novinarki: „Bando četnička, osvetit ću vam se. Slavico Lukić, dogodi se još jednom da me blokiraju na FB, ubit ću te kurvo četnička.“
- Faktografu je putem Facebook-komentara upućena sljedeća poruka: „Nema dokaza da su za smrznuti ljudi koji za svoj posao moraju imati savršeno zdravlje i imaju najstrože kontrole u vezi toga, povezane sa cijepljenjem osim toga da su svi cijepljeni. Recite mi iz jebografa da li vas je nekad strah ići doma kad ste sami? Znaete... Moglo bi vas početi biti. Samo kažem.“
- Faktografu je putem Facebook-komentara upućena sljedeća poruka: „Ljigavci ljigavi, toliko ste prozirni i jadni, nema Soros tih para da vam opere te prljave njuske. Doci ce vrijeme kad cete odgovarati za svoj rad. Hint: Causescu je dobro prosao, nije se dugo mucio.“
- Marko Perković Thompson, pjevač, optužio je novinarku Danku Derifaj da je provalila na njegov posjed i prestrašila njegovu djecu, te je to objavio na svojoj službenoj stranici na Facebooku, nakon čega su Thompsonovi fanovi u komentaru objave počeli vrijeđati novinarku i prijetili joj. Na portalu Narod.hr danima su objavljivane neistine vezane uz ovaj događaj, koje su i dalje crtale metu na novinarku Derifaj.

— INDIKATOR 4.2

- Nakon objave kolumne, novinar Boris Dežulović postao je žrtva komentara na kolumnu, u inboxu osobnog profila na Facebooku, a novinara su javno osudili i Ministarstvo branitelja i gradonačelnik Vukovara. Dežulović je do sada dobio stotine prijetnji zbog ove kolumne, u kojima ga se vrijeđa, gdje se kaže da mu treba oduzeti hrvatsko državljanstvo i protjerati ga iz Hrvatske, navodi se gdje živi te da ga treba ubiti.
- Faktograf je putem Instagrama dobio poruku: „Sotone Pokojni ste ubrzo spremaj te se za smrt govna komunistička mater vam kurvetinuuuuuuuuu jebemmmm.“
- U komentaru na objavu na Facebook-stranici Faktografa napisano je: „Faktograf vas čeka sikira. Cijepanje, a ne cijepljenje.“
- Faktograf je dobio email u kojem je između ostalog pisalo: „Al nemojte mislit da se covid diktatura već pomalo ruši, uskoro neće biti kutka na zemlji di ćete se moć sakrit od nas. A onda počinje pakao za vas!!!“
- U komentaru na objavi na Facebook-stranici Faktografa između ostalog je pisalo: „Pa pobit vas treba.“.
- Portal Faktograf je na email dobio poruku u kojoj je između ostalog pisalo: „Koliko imam saznanja, dvoje ljudi iz faktografa se prati u stopu. Morate biti oprezni, ima jako mnogo ljudi koji su bolesni i spremni na sve. Ljudi misle da je to nemoguće ili da ih policija štiti, ali nitko nije nedodirljiv.“

Stvarni napadi

Ovaj tip napada može uključivati stvarnu fizičku ili mentalnu ozljedu, otmicu, upad u dom ili redakciju, oduzimanje opreme, nedopušteno zadržavanje novinara, pokušaje likvidacije itd.

Finalna ocjena za 2020: 3,65 / Finalna ocjena za 2021: 3,72

Broj fizičkih napada je u 2021. godini u blagom padu u odnosu na 2020., kada ih je bilo registrirano pet. Taj se broj ne povezuje s poboljšanjem pojedinih preventivnih mjera o zaštiti novinara.

Tijekom 2021. zabilježena su tri fizička napada. Novinarka Tea Paponja je nakon održanog Zagreb Pridea primijetila policijska vozila i policajce kako stoje oko skupine mladića i dvije djevojke za koje je od okupljenih čula da su palili LGBT-zastavu. Sa strane je fotografirala događaj kad joj je prišao jedan od mladića u društvu djevojke i rekao: „Zašto fotografiraš moju djevojku, k.....?“ Kad je odgovorila da je novinarka i spomenula paljenje zastave, rekao je da njegova djevojka nije palila zastavu. Nakon toga ta ju je djevojka počela vrijeđati i ispred policije je udarila šakom u glavu. RTL-ov novinar Goran Latković napadnut je dok je izvještavao sa skupa protivnika epidemioloških mjera i COVID-potvrda u Zagrebu, 20. studenog. Prema informacijama koje je HND dobio od novinara Latkovića, dvije nepoznate osobe napale su ga s leđa te ga dvaput ošamarile, a treća ga je laktom udarila u rebra. Na istom skupu novinarki Al Jazeere Nikolini Zavišić skupina prosvjednika istrigla je mikrofon iz ruke usred javljanja uživo. Ovakva vrsta napada i dalje se najčešće događa na prosvjedima i javnim okupljanjima.

Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijska i novinarska udruženja

Prijetnje se odnose na: stvarne napade na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zapljenu opreme, agresivne izjave dužnosnika itd.

Finalna ocjena za 2020: 4,08 / Finalna ocjena za 2021: 3,73

Tijekom 2021. godine registrirana su dva napada na novinarsku udruhu i redakciju i stanje se neznatno pogoršalo u odnosu na 2020., kada je u Hrvatskoj bio registriran jedan napad na redakciju. Iako je osviještenost novinara i medija da napade treba prijaviti i o njima javno govoriti porasla tijekom 2021., ona je i dalje nedovoljna. Online-prijetnje osobito su bile izražene tijekom prateće godine i djeluje kao da napadači najlagodnije koriste elektroničku komunikaciju kao opciju za napade.

Hrvatsko novinarsko društvo je kao strukovna organizacija tijekom 2021. godine primilo jednu prijetnju upućenu njezinu predsjedniku Hrvoju Zovku. Redakcija Faktografa bila je nekoliko dana pod hakerskim napadom. Budući da je to platforma putem koje objavljuju sav svoj sadržaj, nekoliko dana im je bio onemogućen rad. Tijekom 2021. godine portal Faktograf.hr je sam prijavio čak 20 registriranih prijetnji. To je do sada najveći broj prijetnji koje nam je jedan medij prijavio te govori o tome da u Hrvatskoj i dalje ne postoji kultura prijavljivanja napada i prijetnji.

Naslov originala
Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana
Narativni izvještaj Hrvatska 2021.

Nakladnik
Hrvatsko novinarsko društvo
Nezavisno udruženje novinara Srbije

Autorica
Monika Kutri

Pravna stručnjakinja
Vanja Jurić

Medijska stručnjakinja
Đurđica Klancir

Lektorica
Josipa Šiklić

Dizajn
comma.rs

Ova publikacija proizvedena je uz pomoć
Europske Unije i Civil Rights Defenders.
Sadržaj ove publikacije isključiva je
odgovornost Nezavisnog udruženja
novinara Srbije i ne odražava stavove
Europske Unije i Civil Rights Defenders.

